

Työkaluja nuorisotyöntekijälle seksuaalikasvatukseen

Milja Heinonen & Kristina Hämäläinen

Toukokuu, 2023

Laurea-ammattikorkeakoulu

Työkaluja nuorisotyöntekijälle seksuaalikasvatukseen

Milja Heinonen
Kristina Hämäläinen
Sosionomi
Opinnäytetyö
Toukokuu 2023

Opinnäytetyö toteutettiin yhdessä Vantaan nuoriso- ja yhteisöpalveluiden kanssa, tarkemmin Länsi-Vantaan alueellisen nuorisotyön sekä koko Vantaan alakoulunuorisotyön kanssa. Tuotoksena luotiin työkaluja nuorisotyöntekijöiden tueksi seksuaalikasvatukseen varhaisnuorille konkreettisen seksuaalikasvatuspaketin muodossa. Pakettia voi erityisestä kohderyhmästä huolimatta kuitenkin käyttää kaikenikäisten nuorten kanssa eri ryhmäkokooinpanoin.

Opinnäytetyön tietoperustana hyödynnettiin erilaisia seksuaalikasvatukseen liittyvien toimijoiden nettisivuja sekä aiheeseen liittyviä teoksia ja tutkimuksia. Tietoa ammennettiin myös paljon omasta ammatillisesta kokemuksesta sekä nuorisotyöntekijöiden haastatteluista. Kasvatuspakettiin valikoituneet aihealueet muodostuivat työelämässä havaittujen tarpeiden perusteella.

Opinnäytetyöstä syntyi yhdeksänsainen peli, jonka eri osiot pohjautuvat pääosin erilaisiin vuorovaikutukseen, reflektointiin sekä tunne- ja turvataitokasvatukseen perustuviin menetelmiin. Paketti sisältää myös faktatietoa sekä lakiin perustuvaa tietoa. Menetelmät rakennettiin kulttuuri- ja ikäsensitiivisiksi yhdenvertaisuuden varmistamiseksi. Saadun palautteen perusteella seksuaalikasvatuspaketin sisältö ja menetelmät vastasivat nuorisotyöntekijöiden tarpeita ja ovat helposti sovellettavissa sekä jatkojalostettavissa oman työn näköisiksi.

Laurea University of Applied Sciences

Abstract

Degree Programme in Social Services

(Bachelor of Social Services)

Milja Heinonen, Kristina Hämäläinen

Tools for Youth Workers for Sexual Education

Year

2023

Pages

97

This Bachelor's thesis was carried out together with Vantaa's youth and community services, more specifically with the regional youth work of West Vantaa and the primary school youth work of Vantaa. As a result, tools were created to support youth workers in sexual education for pre-teens in the form of a concrete sexual education package. However, the package can be used with young people of all ages in different group configurations, despite the specific target group.

The thesis was based on information from various websites of sex education providers and on related works and studies. A lot of information was also drawn from professional experiences and interviews with youth workers. The topics selected for the education package were based on the needs identified in working life.

The thesis resulted in a nine-part game with different sections, based mainly on different methods of interaction, reflection and safety skills education. The package also includes factual and legal information. The methods were structured in a culturally and age-sensitive way to ensure equality. Based on the feedback received, the content and methods of the sexual education package met the needs of the youth workers and are easily applicable and can be further developed to suit their own work.

Keywords: sexual education, self-determination, youth work, pre-teens, methods

1	Johdanto.....	6
2	Vantaan nuoriso- ja yhteisöpalvelut	7
2.1	Katsaus nuorisotyöhön Vantaalla.....	7
2.2	Varhaisnuorisotyö Länsi-Vantaalla	8
3	Seksuaalisuudesta ja seksuaalikasvatuksesta.....	9
3.1	Seksuaalikasvatus ja sen muodot	10
3.1.1	Seksuaalikasvatuksen perusteet	11
3.1.2	Seksuaalikasvatuksen periaatteet ja tavoiteltavat tulokset.....	12
3.2	Tunne- ja turvataitokasvatus osana seksuaalikasvatusta	13
4	Näkemyksiä ja pohdintaa varhaisnuorten seksuaalikasvatuksesta.....	14
4.1	Tutkimustietoa aiheesta	15
4.2	Nuorisotyöntekijöiden rooli seksuaalikasvattajina	16
5	Opinnäytetyön toteutus	17
5.1	Opinnäytetyöprosessi	18
5.2	Haastattelut	18
6	Opinnäytetyön lopputuotos	20
6.1	Nuorisotyöntekijöiltä kerätty palaute.....	20
6.2	Valmiin seksuaalikasvatuspaketin esittely	21
6.3	Luotettavuus ja eettisyys	32
7	Pohdinta	33
	Lähteet.....	35
	Kuvat	38
	Liitteet	39

1 Johdanto

Opinnäytetyön tarkoituksena oli luoda Vantaan kaupungin nuorisotyöntekijöiden käyttöön seksuaalikasvatuspaketti, erityisenä kohderyhmänä varhaisnuoret eli 4–6-luokkalaiset. Koemme aiheen ajankohtaiseksi ja tärkeäksi, koska nuorten tarve saada seksuaalikasvatusta on varhais- tunut, eivätkä nuorisotyön valmiudet havaintojemme mukaan lähtökohtaisesti yllä nyky-yh- teiskunnan tarpeisiin.

Työskentelemme kohderyhmän parissa, ja olemme työmme ohessa huomanneet tarpeen saada työn tueksi varhaisnuorille suunnattuja seksuaalikasvatuksen menetelmiä. Nuorisotyönteki- jöillä ei kuitenkaan välttämättä ole tarvittavia välineitä tai valmiuksia järjestää työn ohessa matalan kynnyksen seksuaalikasvatusta - eritoten varhaisnuorille. Syinä ovat olleet mm. työn- tekijöiden puute seksuaalikasvatuksellisista menetelmistä ja tiedoista sekä oikea-aikaisen sek- suaalikasvatuksen tarjoamisen haasteet, kuten liiallinen varovaisuus tai tiedottomuus siitä, milloin ja missä seksuaalikasvatusta on sopiva tarjota.

Vaikka seksuaalikasvatukselliset tilanteet nousevat ajoittain - toisilla useamminkin - esiin nuo- risotyössä, ei seksuaalikasvatuksen toteuttaminen varsinaisesti kuulu kunnallisen nuorisotyön toteutettavaksi. Kuka tahansa voi kuitenkin tarjota matalan kynnyksen seksuaalikasvatusta, jolloin työelämässä on tärkeä tukea työntekijöiden valmiuksia myös tehdä niin. Laadukas ja hyvä seksuaalikasvatus opettaa nuorille vastuullista ja turvallista käyttäytymistä, eikä demo- nisoi seksuaalisuutta vaan päinvastoin luo siitä myönteisen kuvan. (Metsäranta, Lampinen, Huoman & Laurila 2020, 3.)

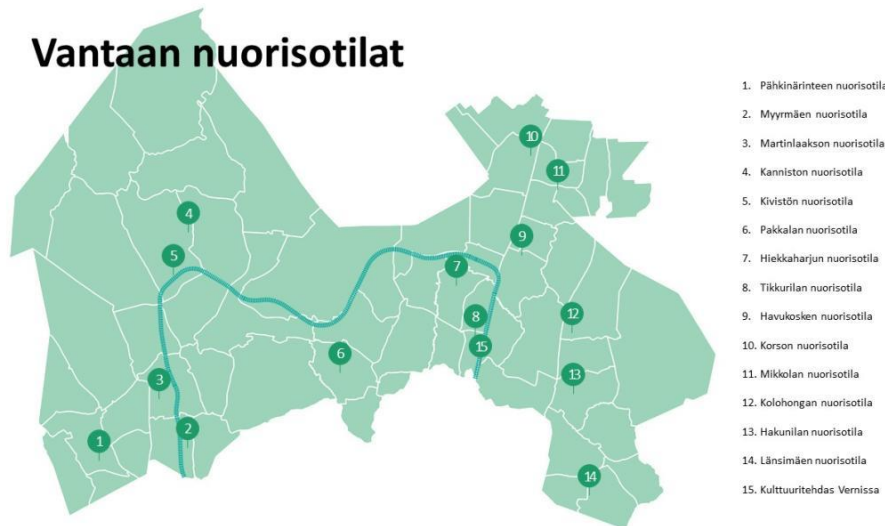
Opinnäytetyölle asetettiin kaksi kauaskantoista tavoitetta: halusimme tarjota nuorisotyönte- kijöille heidän työtään edesauttavaa ja vahvistavaa materiaalia sekä kehittää varhaisnuorten seksuaali- ja turvataitoja. Koska nuorisotyön ammattilaiset eivät ole ensisijaisesti seksuaali- kasvattajia eikä tätä työn osa-aluetta juuri huomioida täydennyskoulutuksessa, koimme erityi- sen tärkeäksi tuoda työn rinnalle vapaasti käytettäviä, sovellettavia, matalan kynnyksen me- netelmiä.

Valmiiseen seksuaalikasvatuspakettiin muodostui peli, joka sisältää yhdeksän eri osa-aluetta. Kasvatuspaketti ei käsittele seksuaalisuuden biologista aspektia, vaan keskittyy turvallisuus- teen, koskemattomuuteen, itsetuntoon sekä seksuaalisuuteen ja sukupuoliin. Pakettia voi hyödyntää kokonaisuutena tai poimia tilanteeseen sopivia yksittäisiä menetelmiä ohjaamaan ja rikastuttamaan keskustelua nuorisotilalla tai koulussa.

Raportti sisältää tietoa toimeksiantajasta, seksuaalikasvatuksen taustaa ja teoriaa, seksuaalikasvatuksen laajaa sisältöä, opinnäytetyön taustan ja prosessin, haastattelujen kokonaisuu- den, sekä lopulta valmiin opinnäytetyön tuotoksen.

2 Vantaan nuoriso- ja yhteisöpalvelut

Opinnäytetyö toteutettiin pääasiallisesti yhteistyössä Vantaan nuoriso- ja yhteisöpalveluiden alakoulunuorisotyön sekä Länsi-Vantaan alueellisen nuorisotyön kanssa. Alakoulunuorisotyön- tekijöitä työskentelee tällä hetkellä kolme työntekijää eri alueilla Vantaalla; Länsi-Vantaalla sekä Hakunilan ja Korso-Koivukylän alueilla. Länsi-Vantaan alueelliseen nuorisotyöhön kuuluu kolme nuorisotilaa; Myyrmäen, Martinlaakson sekä Pähkinärinteen nuorisotilat. Kokonaisuu- dessaan Vantaalla on 14 eri nuorisotilaa.

Kuva 1: Vantaan nuorisotilat (Kuva: Vantaan kaupunki <https://www.vantaa.fi/fi/palveluhakemisto/palvelu/nuorisotilatoiminta#tab-introduction>)

Nuoriso- ja yhteisöpalvelut kuuluu tällä hetkellä Vantaan Kaupungin organisaatorakenteessa Kaupunkikulttuurin ja hyvinvoinnin toimialan alle. Kaupunkikulttuurin ja hyvinvoinnin toimialaan sisältyvät alueellisen nuorisotyön lisäksi myös nuorten aikuisten palvelut sekä yhteisöpalvelut. (Vantaan kaupunki 2022c.)

2.1 Katsaus nuorisotyöhön Vantaalla

Alueellinen nuorisotyö sijoittuu Vantaalla viiteen eri alueeseen; Aviapolis-Kivistön, Korso-Koivukylän, Hakunilan, Tikkurilan sekä Länsi-Vantaan alueet. Vantaalla nuorisotyötä tehdään erilaisissa ympäristöissä, kuten kouluissa ja oppilaitoksissa, nuorisotiloilla, kaduilla ja digitaalisilla alustoilla. Työtä suunnitellaan ja toteutettaessa huomioidaan nuorten tarpeet ja toiveet,

ja kehittämistyötä tehdään ”perustyön” ohella paljon erilaisten hankkeiden kautta. Nuoriso- ja yhteisöpalvelut tukee nuorten kasvua, kehitystä, asemaa ja kiinnittymistä suomalaiseen yhteiskuntaan. (Vantaan kaupunki 2022b; Vantaan kaupunki 2022c.)

Jokaisella alueella tehdään yhteistyötä eri toimijoiden kanssa tarpeiden ja ilmiöiden mukaan. Aktiivisimpina yhteistyötoimijoina ovat jokaisen alueen koulut, ennaltaehkäisevä poliisi sekä muut järjestöt ja toimijat. Yhteistyötä tehdään myös aktiivisesti lastensuojelun kanssa. Yhteistyö ja kommunikaatio nuorten vanhempien kanssa on myös tärkeä osa työtä. (Vantaan kaupunki 2022c.)

Koulunuorisotyö on Vantaalla varsin tuore toimintamuoto, joka on käynnistetty vuonna 2018 osana Myönteisen erityiskohtelun (MEK) ohjelmaa. Työtä tehdään yhteistyössä perusopetuksen eli opettajien ja oppilashuollon kanssa. Hankkeen keskeisimpinä tavoitteina on vahvistaa oppilaiden hyvinvointia ja koulun yhteisöllisyyttä sekä ehkäistä nuorten syrjäytymistä. Edellä mainittujen lisäksi tavoitteena on myös tiivistää koulujen, alueellisen nuorisotyön ja paikallisten järjestöjen kanssa tehtävää yhteistyötä. Hankkeen alkaessa alakoulunuorisotyöntekijöitä oli vain kaksi, mutta määrä on toistaiseksi lisääntynyt kolmeen. (Vantaan kaupunki 2021, 4; Vantaan kaupunki 2022a.)

2.2 Varhaisnuorisotyö Länsi-Vantaalla

Vantaan nuorisotilojen kävijäkäytäntöihin tuli koronapandemian myötä alakouluikäisten näkökulmasta varsin positiivinen muutos: isojen ja pienten ajat eroteltiin toisistaan kokonaan. Pienten eli alakouluikäisten ”nuta-ajan” päättymisaika säilyi liki ennallaan (klo 14-17), mutta isojen eli yläkouluikäisten aika muutettiin alkavan vasta pienten ajan päättyessä (ennen klo 15-20.30, nykyään klo 17-20.30). Aikaisemmin oli siis tavanomaista, että isot saivat saapua tilalle tunti avaamisen jälkeen, eli pienillä oli vain tämä yksi tunti aikaa olla nuorisotilalla keskenään ilman yläkoululaisia.

Aikaisempiin käytäntöihin on ollut mahdollista palata ja moni muu Vantaan nuorisotila on niin myös tehnyt, mutta Länsi-Vantaalla kouluasteiden erottelu koettiin säilyttämisenarvoiseksi käytännöksi. Täten nuoret saavat nuorisotilalla ympärilleen omaikäistä seuraa, ja vaikka ero nelos- ja kuutosluokkalaistenkin välillä voi olla suuri, on se kohtuullisempi kuin esimerkiksi ero nelos- ja yhdeksäsluokkalaisten välillä.

Vantaan nuorisotyössä pyritään mahdollisimman tasapuolisesti tarjoamaan eri-ikäisille nuorille toimintaa. Loma-aikoina retkiä tehdään erikseen sekä pienten että isojen kanssa, nuorisokisoihin otetaan mukaan aina osaamistason mukaisesti ja säännöllisiä kouluvierailuja tehdään kuten ala- myös yläkouluihin. Myös kerhotoiminnassa pyritään osallistamaan kaikenikäiset nuoret, ja kukin tila järjestää omannäköistensä kerhotoimintaa: kerhot voivat olla avoimia kaikille nuorille, mutta tavanomaisempaa on järjestää pienten ja isojen kerhot erikseen.

Nuorisotilojen aukioloajat kieltämättä suosivat isoja, mutta ajat on suunniteltu mm. nuorten iät huomioiden - alakoululaisten arki on kuitenkin lähtökohtaisesti todella erilaista verrattuna yläkoululaisiin ja toisen asteen oppilaisiin.

Myyrmäen nuorisotilalla on myös oma erikoisuutensa Huimikset eli Huimajunnut, vanhalta nimeltään Multasormet. Toimintaan on saanut osallistua asuinalueesta riippumatta. Alun perin toiminta on alkanut opinnäytetyönä, jonka jälkeen toiminta on vakinaistunut alueella. Huimistoiminta painottuu keskiviikkoiltapäiviin, jolloin nuorisotilalla järjestetään varhaisnuorille avointa toimintaa, yleensä toimintaa ohjaa jokin päiväkohtainen teema. Huimajunnut on myös toiminut kesäisin erillisenä toimintana, poikkeuksena tuleva kesä johtuen resurssitilanteesta. Kesällä toimintaa ohjaa myös vahvasti teemallinen toiminta sekä retket.

3 Seksuaalisuudesta ja seksuaalikasvatuksesta

Seksuaalisuus käsitteenä on erittäin laaja kokonaisuus. Maailman terveysjärjestö (WHO 2010) avaa käsitettä seuraavanlaisesti: "Seksuaalisuus on keskeinen osa ihmisyyttä kaikissa elämän vaiheissa, ja se käsittää sukupuolen, sukupuoli-identiteetin ja sukupuoliroolit, seksuaalisen suuntautumisen, erotiikan, mielihyvän, sukupuolisuhteet ja lisääntymisen. Seksuaalisia kokemuksia ja seksuaalisuuden ilmenemismuotoja ovat ajatukset, fantasiat, halut, uskomukset, asenteet, käyttäytyminen, seksuaalisuuden harjoittaminen, roolit ja suhteet. Vaikka seksuaalisuus voi pitää sisällään kaikki nämä ulottuvuudet, ihminen ei aina koe tai ilmennä niitä kaikkia. Biologiset, psykologiset, sosiaaliset, taloudelliset, poliittiset, eettiset, lailliset, historialliset, uskonnolliset ja hengelliset tekijät vaikuttavat vuorovaikutuksessa seksuaalisuuteen. "

Koska seksuaalisuus käsitteenä käsittelee laajasti eri näkökulmia, keskitymme opinnäytetyössä koskemattomuuden säilyttämiseen ja varjelemiseen, sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuuteen sekä näiden aiheiden termistöön ja sanastoon. Rajauksen olemme tehneet oman työmme tutkiskelun pohjalta; juuri nämä mainitut aihealueet ovat varhaisnuorten keskuudessa nousseet esiin aiempaan verrattuna enemmän. Olemme myös havainneet niiden suhteen paljon väärinymmärryksiä ja väärinkäyttöä esimerkiksi sanallisesti toisia kohtaan. Konkreettisina esimerkkeinä nuoret esimerkiksi "lääppivät" toisiaan ilman lupaa, käyttävät erilaista sukupuolen ja seksuaalisuuden termistöä haukkumasanoihin eivätkä välttämättä tunnista tai osaa sanoittaa omia rajojaan. Haasteena olemme myös havainneet sen, kuinka nuoret eivät välttämättä osaa tulkita ja käsitellä omien rajojensa rikkoutuneisuutta ja sen vaikutuksia.

Sukupuolen moninaisuudella tarkoitetaan, että jokaisen ihmisen sukupuoli on yksilöllinen yhdistelmä ulottuvuuksia, jotka ovat liitoksissa sukupuoleen. Ulottuvuuksia on fyysisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia. Myös tasa-arvolaisissa on huomioitu sukupuolen moninaisuus ja määritelty se

vastaavanlaisesti: “Sukupuoli-identiteetillä tarkoitetaan kunkin omaa kokemusta sukupuolestaan”. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2015.)

Seksuaalisuuden (suuntautumisen) moninaisuus puolestaan kertoo siitä, kehen yksilö ihastuu, rakastuu, tuntee emotionaalista ja/tai eroottista vetovoimaa. Seksuaalinen suuntautuminen määritellään useimmiten oman sukupuolen ja tunteiden pohjalta, joten käsite on hyvin monialainen. (Seta 2016.)

Yleisimpiä termejä liittyen seksuaaliseen suuntautumiseen ja sen moninaisuuteen:

Heterous - henkilö tuntee vetoa eri sukupuolen edustajaan, kuin mitä itse on; usein mies naiseen tai nainen mieheen

Homo - miehistä kiinnostunut mies

Lesbo - naisista kiinnostunut nainen

Biseksuaali - tuntee vetovoimaa miehiä ja naisia kohtaan

Panseksuaali - tuntee vetovoimaa kaikkia sukupuolia kohtaan

Seksuaalisen suuntautumisen määrittely on kuitenkin aina itsemäärittelykysymys. (Seta 2022.)

Itsemäärittely liittyy itsemääräämisoikeuksiin. Itsemääräämisoikeuksilla tarkoitetaan jokaisen yksilön oikeutta päätösvaltaan omasta elämästään ja itseensä liittyvistä asioista. Seksuaalisuuteen liittyen itsemääräämisoikeus viittaa yhdenvertaisuuteen, henkilökohtaiseen vapautteen ja koskemattomuuteen. Itsemääräämisoikeus kuuluu jokaiselle. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2022.)

3.1 Seksuaalikasvatus ja sen muodot

Seksuaalikasvatuksella tarkoitetaan seksuaalisuuteen liittyvän tiedon antamista. Sen avulla opitaan tarkastelemaan seksuaalisuutta kognitiivisesta, emotionaalisesta, sosiaalisesta, vuorovaikutteisesta sekä fyysisestä näkökulmasta. Nuorten seksuaalikasvatuksessa ei siis ole kyse vain itse seksistä, vaan tarkoituksena on tukea ja suojella heidän seksuaalista kehitystään. Oikein toteutettuna seksuaalikasvatus tarjoaa nuorille yleishyödyllisen informaation lisäksi mm. tietotaitoa pitää itsensä turvassa sekä mahdollisuuden tutustua omaan kehoon, seksuaalisuuteen ja omiin rajoihin. Samalla ymmärrys ja kunnioitus sekä itseä että muita kohtaan vahvistuu. (WHO 2010, 19; Väestöliitto 2022.)

Jokaisella ihmisellä on oikeus saada laadukasta ja monipuolista seksuaalikasvatusta. Seksuaalioikeudet ovat osa ihmisoikeuksia, ja ne sisältävät:

- Oikeuden omaan seksuaalisuuteen
- Oikeuden tietoon seksuaalisuudesta
- Oikeuden suojella itseään ja tulla suojelluksi
- Oikeuden seksuaaliterveyspalveluihin
- Oikeuden yksityisyyteen
- Oikeuden näkyä ja vaikuttaa. (Väestöliitto 2019, 9.)

Seksuaalikasvatus on Euroopassa ollut osa opetusohjelmia jo yli 60 vuoden ajan. Täysin etupäästä löytää Ruotsin, jossa seksuaalikasvatus luokiteltiin pakolliseksi oppiaineeksi jo vuonna 1955. Seksuaalikasvatusta toteutetaan eri maissa eri tavoin ja eri ikäryhmistä lähtien, ja Suomessa se on nykyisin sisällytetty 7–9-luokkalaisten terveystiedon oppiaineeseen. Seksuaalikasvatus alkaa kuitenkin jo varhain lapsuudessa, ja sitä tarvitaan läpi elämän. (WHO 2010, 9–11; Oph 2022.)

Seksuaalikasvatus voi olla **virallista** taikka **epävirallista**; virallinen seksuaalikasvatus on ammatillisesti suunniteltua, kun epävirallisen seksuaalikasvatuksen lähteinä ovat yleisesti koti, perhe, ystävät ja media. Nämä kaksi seksuaalikasvatuksen muotoa täydentävät toisiaan ja ovat yhtä lailla tärkeitä ja tarpeellisia lasten ja nuorten kehitykselle. (WHO 2010, 8; Oinonen & Susineva 2021, 8–9.)

Yllä mainitun kaksijaon lisäksi virallista seksuaalikasvatusta toteutetaan usealla eri tasolla. **Seksuaalikasvatus** itsessään on yleistä kasvatustyötä, jolla lisätään seksuaalisuuteen liittyviä elämönhallintataitoja. **Seksuaalivalistuksella** tarkoitetaan yksisuuntaista seksuaaliasioiden viestimistä suurelle joukolle kerralla. **Seksuaaliopetusta** annetaan pienemmällä ihmisjoukolle, esimerkiksi luokkahuoneessa. Toisin kuin seksuaalivalistuksessa, seksuaaliopetuksessa on vuorovaikutuksen ja reflektoinnin mahdollisuus. **Seksuaalineuvonta** on yhä tiivisluontoisempaa, sisältäen yleensä vain yhden tai kaksi ”neuvottavaa” kerralla. Seksuaalineuvonnan antaminen edellyttää, että ammattihenkilö on suorittanut seksuaalineuvontakoulutuksen. (Oinonen & Susineva 2021, 9.)

3.1.1 Seksuaalikasvatuksen perusteet

Seksuaalikasvatuksen tarpeellisuutta voidaan perustella viiden näkökulman kautta. Ensimmäiseksi, seksuaalisuus on keskeinen osa ihmiselämää. Ihmiset ovat seksuaalisia olentoja, ja seksuaalikasvatus auttaa ihmisiä kehittämään seksuaalisia voimavarojaan. Seksuaalikasvatus ei ainoastaan valmista nuoria luomaan ja ylläpitämään terveitä ihmissuhteita, vaan myös auttaa edistämään nuoren identiteetin ja itsenäisen päätöksenteon kehittymistä. Esimerkiksi turvataitojen opettaminen ja kehittäminen ovat oleellinen osa seksuaalikasvatusta, sillä niiden kautta voidaan kehittää nuorten taitoja tunnistaa erilaisia uhkaavia tilanteita ja tarpeen mukaan myös suojautua niiltä. (Saarela 2020, 44; WHO 2010, 21.)

Toinen näkökulma perustuu ihmisen oikeuteen saada tietoa, mikä on tiiviisti yhteydessä loppuihin kolmeen näkökulmaan. Kolmas näkökulma linjaa, ettei modernin yhteiskunnan epävirallinen seksuaalikasvatus riitä, sillä epäviralliset lähteet ovat usein riittämättömiä ja vailla asiantuntevaa tietoa. Neljännen näkökulman mukaan virallinen seksuaalikasvatus on välttämättä juuri siksi, että nuorilla on käytössään monia uusia tiedonlähteitä. Internet ja sosiaalinen media on pullollaan tietoa, joka ei välttämättä ole paikkaansa pitävää tai tarpeeksi laadukasta. Virallisen seksuaalikasvatuksen kautta päästään oikaisemaan näitä erilaisia median luomia harhaanjohtavia tietoja. (WHO 2010, 21–22.)

Viimeiseksi: ihmisten seksuaaliterveyttä on parannettava, ja seksuaalikasvatus on tähän keskeisin keino. Laadukas ja monipuolinen seksuaalikasvatus sekä myönteinen ja tukeva ympäristö auttavat vahvistamaan nuoren itsetuntemusta ja itsetuntoa, ja kaikki edellä mainitut auttavat ehkäisemään seksuaalista riskikäyttäytymistä. Seksuaalisella riskikäyttäytymisellä tarkoitetaan itseä tai jotain toista vahingoittavaa seksuaalista toimintaa, jonka seuraukset voivat olla fyysisiä ja/tai psyykkisiä. Fyysisiä vahinkoja ovat mm. ei-toivotut raskaudet ja sukupuolitaudit, ja psyykkisiä puolestaan mm. traumatisoituminen ja mielenterveyden häiriöt. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2020; Savioja, Sumia & Kaltiala-Heino 2015, 310; WHO 2010, 22.)

3.1.2 Seksuaalikasvatuksen periaatteet ja tavoiteltavat tulokset

Seksuaalikasvatuksen tulee Euroopan standardien mukaan perustua WHO:n määrittelemiin periaatteisiin. Seksuaalikasvatus nähdään alkavan hetimiten ihmisen syntymästä, ja sen on oltava ikään nähden sopivaa ja nuoren kehitystason huomioivaa. Kasvatusta on myös mukautettava jokaiselle sopivaksi mm. kulttuurin ja sukupuolen mukaisesti. Seksuaalikasvatuksen on perustuttava tieteellisesti korrektiin ja ajankohtaiseen tietoon, ihmisoikeuksiin sekä kokonaisvaltaiseen käsitykseen hyvinvoinnista. Edellä mainittujen lisäksi seksuaalikasvatuksen kulmakivinä ovat sukupuolten tasa-arvo, itsemääräämisoikeus sekä erilaisuuden hyväksyminen. Seksuaalikasvatus on täten nähtävä yhtenä merkittävänä keinona kehittää yhteiskuntaa ja voimaannuttaa yksilöjä kuten yhteisöjäkin. (WHO 2010, 28.)

Seksuaalikasvatuksen tavoitteina hyvin lyhykäisesti ilmaistuna ovat hyvä seksuaaliterveys ja seksuaalinen hyvinvointi, ja tavoiteltavat tulokset linkittyvät vahvasti ihmisoikeuksiin sekä niiden toteuttamiseen. Kasvatuksella pyritään edistämään yhteiskuntaa ja vallitsevia arvoja sekä asenteita niin, jotta sukupuolten eroihin, seksuaalisuuteen ja sen moninaisuuteen sekä eri elämäntyyliin suhtauduttaisiin avoimemmin ja kunnioittavammin. Samoihin teemoihin liittyvät myös sukupuoli-identiteetin ja sukupuoliroolien tiedostaminen. (WHO 2010, 28; Väestöliitto 2022.)

Merkittävä osa seksuaalikasvatuksen tavoitelluista tuloksista liittyy lasten ja nuorten kehityksen tukemiseen sekä laadukkaan tiedon jakamiseen. Kuten olemme pohjustaneet,

seksuaalisuus on valtavan laaja käsite, sisältäen lukuisia osa-alueita ja näkökulmia. Lasten ja nuorten on saatava tietoa ei ainoastaan seksuaalisuuden fyysisistä, mutta myös kognitiivisista, sosiaalisista, emotionaalista sekä kulttuurisista näkökulmista. Merkittäviä aihealueita ovat myös ehkäisy, sukupuolitaudit ja niiltä suojautuminen, turvataidot ja seksuaalisen pakottamisen torjunta sekä saatavilla olevat neuvonta- ja terveydenhuoltopalvelut. (WHO 2010, 28.)

Lasten ja nuorten kehittyminen seksuaalisina olentoina mahdollistuu, kun seksuaalikasvatus on monipuolista, laadukasta ja asetettujen standardien mukaista. Hyvän, oikea-aikaisen seksuaalikasvatuksen kautta lapset ja nuoret oppivat tärkeitä ja tarpeellisia elämäntaitoja: kyvyn puhua seksuaalisuudesta, tunteista, suhteista ja omista tarpeistaan sekä taidon muodostaa terveitä suhteita ja toimia vastuullisesti ja kunnioittavasti itseä ja mahdollista kumppania kohtaan. (WHO 2010, 28.)

3.2 Tunne- ja turvataitokasvatus osana seksuaalikasvatusta

Tunne- ja turvataidot liittyvät lapsen ja nuoren ymmärrykseen siitä, missä omat yksilölliset rajat kulkevat, millainen käytös itseä kohtaan on sopivaa sekä kuinka tunnistaa turvaton, omaa koskemattomuutta rikkova toiminta. Parhaimmillaan tunne- ja turvataitokasvatus tukee lasten ja nuorten kasvua sekä hyvinvoinnin kehitystä. Vahvistamalla edellä mainittuja taitoja pyritään ehkäisemään lapsiin ja nuoriin kohdistuvaa väkivaltaa eritoten niissä tilanteissa, joissa ei ole turvallisia aikuisia läsnä turvaamassa omaa selustaa. (Lajunen, Andell & Ylenius-Lehtonen 2019, 9–12.)

Tunne- ja turvataitokasvatuksella pyritään edistämään tunne- ja vuorovaikutustaitojen lisäksi myös lapsen itsetuntemusta, itseluottamusta sekä itsearvostusta. Itsevarmuus auttaa solmi- maan ja ylläpitämään hyviä, turvallisia ihmissuhteita sekä suojautumaan haitallisilta kanssa- käymisiltä. Tarkoituksena on myös opettaa lapsia sekä tunnistamaan että sanoittamaan tun- teitansa kuten myös turvautumaan pelon hetkinä turvallisiin aikuisiin. Yhteisönäkökulma on- kin yksi tunne- ja turvataitokasvatuksen kolmesta periaatteesta lapsilähtöisyyden sekä per- heen rinnalla. (Lajunen, Andell & Ylenius-Lehtonen 2019, 11–12.)

Tunne- ja turvataitojen opettamisen tarkoituksena ei kuitenkaan ole keventää aikuisten vas- tuuta lapsen suojelemisessa. Turvallisten aikuisten tarjoama tuki ja hoiva on tärkeää lapsen kehitykselle, ja lapsen tunteiden aito huomioiminen auttaa kehittämään itseluottamusta, mikä puolestaan auttaa vahvistamaan hallinnan tunnetta. Lapsen ei tulisi koskaan selviytyä vastoinkäymisistä yksin, vaan hänelle on tarjottava kaikki mahdollinen tuki selviytymisen kan- nalta; lasta on autettava ymmärtämään tapahtuma sekä jäsentelemään ajatuksiaan ja tuntei- taan, sekä tarjottava hänelle tapahtuneesta heränneisiin kysymyksiin rehellisiä vastauksia - aina kuitenkin lapsen kehitystaso huomioiden. (Lajunen, Andell & Ylenius-Lehtonen 2019, 12.)

Tunne- ja turvataitokasvatus ei siis esittämiemme tietojen mukaan ole ainoastaan seksuaalikasvatuksen muoto, vaan se myös tietyllä tapaa valmistaa lasta ”varsinaiselle” seksuaalikasvatukselle aiheen ajankohtaistuesssa. Tunne- ja turvataitokasvatus on oleellinen osa kasvatusta sekä ihmisoikeuksia, jotka kuuluvat yhtä lailla lapsille kuin aikuisillekin.

4 Näkemyksiä ja pohdintaa varhaisnuorten seksuaalikasvatuksesta

Peruskouluissa virallisen opetuksen ohjaavana kehikkona on laki, asetukset ja opetussuunnitelmat, jotka muuttuvat verrattain hitaasti. On arvioitu, että yläasteellakin erillisen seksuaaliterveys-oppiaineen puuttuminen voi vaikuttaa siten, että seksuaalisuuden ja sukupuolen perusasioista keskustelu jää helposti hyvin vähälle ja pääosin biologian ja terveystiedon tuntien varaan. Voidaan myös sanoa, että on osin yksittäisten opettajien vastuulla reagoida muuttuvaan maailmaan ja myös oppijoiden muuttuviin rooleihin. Seksuaalikasvatuksen teemoista puhuminen voidaan kokea vaikeana, ja tarkkaan määritellyn oppiaineen tai opetussisällön puute hankaloittaa systemaattista aiheeseen tarttumista osana opetusta. (Bildjuschkin 2015, 4.)

Ala-asteikäisten seksuaalikasvatuksesta on kuitenkin jo 1990-luvun puolella todettu, että kasvatus olisi syytä aloittaa mieluummin *kuukausi etukäteen kuin vuosi liian myöhään*. Toisin sanoen seksuaalikasvatuksen aloituksen kaihtamista on kehoitettu välttämään. Ja mitä moni ei välttämättä ole tajunnut, seksuaalikasvatusta annetaan jo varhaiskasvatuksesta lähtien - nimityksenä vain on **kehotunnekasvatus**. (Nykänen 1996, 20; Väestöliitto 2022.)

Osa vanhemmista toivoo tänäkin päivänä, ettei seksuaalikasvatuksen kautta ns. heräteltäisi lapsen mielenkiintoa seksuaalisuuden teemoihin ennen kuin mielenkiinto on lapsella ”itsenäisesti” herännyt. Voimme kuitenkin jo pelkästään WHO:n seksuaalikasvatuksen standardeihin nojaten todeta, että kokonaisvaltaisen seksuaalikasvatuksen tulee alkaa jo syntymästä, eikä aiheen välttely täten ole missään kohtaa tarkoituksenmukaista. Kyse on ennemmin siitä, että kasvatuksen sisältö tulisi todella sovitaa nuoren ikään, kehitystasoon, käsityskykyyn, kulttuuriin, sosiaalisiin tekijöihin ja sukupuoleen sekä elämän realiteetteihin. (Klemetti & Raussi-Lehto 2013, 38; Nykänen 1996, 26; WHO 2010, 43.)

Lapset saavat seksuaalisuudesta lisää tietoa kysymällä aikuisilta, mutta jo alle kouluikäinen lapsi alkaa huomata, etteivät aikuiset enää suhtaudu heidän kysymyksiinsä täysin avoimesti. Tietoa aletaan muun muassa näistä syistä kartoittaa ikätovereilta ja netistä. (WHO 2010, 24.)

Seksuaalikasvatuksen tarpeen on arvioitu nousseen viime vuosikymmeninä yhteiskunnan muutoksista, kuten esimerkiksi matkapuhelinteknologian kehittymisestä ja yleisesti nuorten seksuaalisen käyttäytymisen muuttumisesta johtuen. Internetin kautta seksuaalisuuteen liittyvä tieto on äärimmäisen helposti saatavilla, mutta sitä kautta saatava informaatio ei usein sellaisenaan ole edustava otos järkevästä seksuaalikasvatuksesta. Hyvin suunniteltu ja

kehitystasoon sopivana toteutettu seksuaalikasvatus vähentäisi nk. ”rikkinäisen puhelimen” määrää ja vaikutusta ala-asteikäisten tiedonkeruussa aihepiirin suhteen. (WHO 2010, 7, 12, 22.)

4.1 Tutkimustietoa aiheesta

Varhaisnuorten seksuaalikasvatuksesta löytyy korkeakoulujen lopputöitä lukuun ottamatta vielä sangen vähän virallista ja luotettavaa Suomessa tuotettua tutkimustietoa. Viimeisin löytämämme teos on tuoreehko, vuonna 2020 julkaistu Kouvolan nuorisopalveluiden tuottama nuorisotyön toteutukseen suunniteltu seksuaalikasvatusmalli, jossa huomioidaan sekä ylä- että alakouluikäiset nuoret. Työ vahvistaa omia näkemyksiämme: alakouluikäisten on saatava biologiseen näkökulmaan keskittyvän seksuaalikasvatuksen lisäksi myös ihmissuhde- ja tunnetaitoihin liittyvää kasvatusta mm. tunnistaakseen omat rajansa sekä niitä rikkovat teot. (Metsäranta, Lampinen, Huoman & Laurila 2020, 8.)

Hyödynsimme harkiten myös erästä Maija Nykäsen jo vuonna 1996 julkaistua alakouluikäisten nuorten seksuaalikasvatusta käsittelevää teosta *Näkemyksiä ala-asteen seksuaaliopetuksesta*. Valtaosa löytämistämme tutkimuksista keskittyi nimenomaan yläkouluikäisiin nuoriin, sillä kouluissakin annettava seksuaaliopetus kohdistuu lähtökohtaisesti heihin. Ja vaikka nämä Nykäsen tutkimustulokset ovat jo yli kaksikymmentä vuotta vanhoja, on niissä päädytty tuloksiin, jotka vaikuttavat nyky-yhteiskunnassakin.

Koulun ja kodin välinen yhteistyö on koettu tärkeäksi monipuolisen kasvatuksen kannalta. Vanhempien olisi hyvä olla tietoisia koulun tarjoamasta seksuaalikasvatuksesta, jotta esimerkiksi kotona voitaisiin jatkaa koulussa aloitettua keskustelua taikka täydentää lapsen tietotaitoa muilla aiheilla tai näkökulmilla. Vanhempien rooli seksuaalikasvattajina säilyy, vaikka koulut tarjoavatkin merkittävää tukea lasten seksuaalikasvatuksessa. (Nykänen 1996, 13.)

Lisäksi jo viime vuosisadalla on todettu seksuaalikasvatuksen oikea-aikaisuuden tärkeys. On huomioitava, että samalla luokka-asteella olevat oppilaat voivat olla keskenään hyvinkin erilaisia kehityksen ja tietotaidon suhteen. Kyselyihin vastanneet lapset ovat olleet lähtökohtaisesti sitä mieltä, että seksuaalisuuteen liittyviä teemoja on käsiteltävä jo ala-asteella - heti kun lapsi alkaa asioista utelemaan. (Nykänen 1996, 13–15.)

Vuonna 2016 toteutetun Kumita -tutkimuksen tulosten mukaan voidaan sanoa, että opettajat lähtökohtaisesti tiedostavat jatkuvan ja monipuolisen seksuaalikasvatuksen tärkeyden. Merkittävänä haasteina ovat kuitenkin opettajien ammatillinen kokemattomuus seksuaalikasvattajina sekä niukat aikaresurssit. Seksuaalikasvatuksen tärkeys siis tiedostetaan, mutta osaamisen puute haittaa kasvatuksen tarjoamista, kun omiin taitoihin ei luoteta täysin. Ratkaisuksi tähän ei riitä kertaluontoinen koulutus, vaan nuorten kanssa työskentelevien olisi tärkeä saada suunnitelmallista ja jatkuvaa täydennyskoulutusta. (Bildjuschkin 2016, 22–23.)

Parin vuoden takainen pro gradu -tutkielma (Korhonen & Kärkkäinen 2020, 84–86) tukee yllä mainittuja tuloksia; opettajat tunnistavat laadukkaan seksuaalikasvatuksen kriteerit, raamit ja toteutustavan, mutta haasteina jälleen nähtiin koulutuksen puutteellisuus ja resurssien vähyys. Tutkimukseen vastanneet opettajat kokivat, että riittävän laadukkaan ja monipuolisen seksuaalikasvatuksen tarjoaminen saattaisi jopa vaatia rakenteellisia muutoksia opettajan-koulutuksessa, jotta seksuaalikasvatus tulisi luontevammaksi osaksi kasvatustyötä.

Myös Lindin (2022, 91–92) tuore opinnäytetyö tukee näkemyksiämme siitä, että nuorisotyöntekijöille suunnattuja seksuaalikasvatukseen liittyviä materiaaleja tarvitaan. Tutkielma kohdennettiin Pohjois-Karjalassa toteutettavaan ammatilliseen nuorisotyöhön, jossa todettiin, että 1) seksuaaliteemat tulivat jokaisella nuorisotyöntekijällä jossain määrin työn ohessa vastaan 2) 77,5 % koki seksuaaliohjauksen olevan osa nuorisotyön työnkuvaa ja 3) vain 17,1% vastaajista koki seksuaalisuusohjauksen osaamistonsa vahvaksi ja 65,8% raportoi osaamistonsa kohtalaiseksi. Osaamistason puutetta on selitetty sillä, ettei kokemusta ole yksinkertaisesti vielä työn tai koulutuksen kautta kertynyt, ja osaamisen kehittäminen on saattanut vaatia itseopiskelua. Seksuaaliteemojen käsittelyä ei kuitenkaan tässä tutkielmassa koettu erityisen haastavaksi, mutta uskallamme väittää, että erilaisten laadukkaiden seksuaalikasvatuspakettien olemassaolo helpottaisi ja vahvistaisi ohjausta.

Mainittakoon vielä, että käyttämämme tutkimustieto koskee lähes poikkeuksetta nimenomaan koulussa tapahtuvaa seksuaalikasvatusta, sillä nuorisotyöhön liittyvää luotettavaa tutkimustietoa emme juuri löytäneet. Tavoitteenamme on kuitenkin näiden tutkimusten kautta osoittaa, kuinka tärkeää nuorisotyön tarjoama tuki seksuaalikasvatukseen on. Koulussa opittujen teemojen keskustelua voi jatkaa nuorisotyöntekijöiden kanssa, mikäli koulujen ja opettajien resurssit eivät riitä vastaamaan kaikkiin mielessä pyöriviin kysymyksiin. On myös tärkeää tarjota mahdollisuus lisäkeskusteluun heille, jotka eivät isossa luokkahuoneessa välttämättä uskalla kysyä mieltään askarruttavista asioista. Seksuaalikasvatuksen ei tulisi olla vain yhden nuorten kanssa työskentelevän tahon vastuu, vaan monien tahojen sekä kodin yhteistyön summa.

4.2 Nuorisotyöntekijöiden rooli seksuaalikasvattajina

Seksuaalikasvatuksen toteuttaminen ei nuorisotyössä edellytä seksuaalikasvattajan koulutusta, ja kuka tahansa turvallinen aikuinen voi ja ennen kaikkea saa keskustella seksuaalisuuteen liittyvistä teemoista nuorten kanssa. Kasvattajan on tiedostettava olevansa esikuvana nuorille ja myös toimittava sen mukaisesti: avoimesti, hyväksyvästi ja myönteisesti. Kenenkään kokemuksi ei väheksytä eikä halveksita, vaan turvallisen aikuisen on toimittava neutraalilla, tukevalla ja kasvatuksellisella pohjalla. Ammattikasvattajien on siis todella tärkeä tiedostaa omat norminsa ja suhtautumisensa seksuaalisuuteen sekä siihen liittyviin stereotyyppioihin, jotta hän ei esimerkiksi sälyttäisi omia ennakkoluulojaan eteenpäin nuorille. (Oinonen & Susineva 2021, 24.)

Seksuaalisuudesta keskusteltaessa nuoret toivovat aikuiselta aitoa kiinnostusta, ymmärrystä, auttamisen halua sekä oikeudenmukaisuutta (Oinonen & Susineva 2021, 24). Mielestämme nuorten mielipiteille on annettava tilaa, samalla kuitenkin muistuttaen nuoria mm. sananvapauden ja vihapuheen eroista. Ketään ei esimerkiksi tuomita, saati kiusata oman seksuaalisuuden tai kokemusten perusteella. On tärkeä opettaa, että eriävät mielipiteet eivät kuitenkaan oikeuta epäoikeudenmukaiseen käyttäytymiseen.

Nuorisotyöntekijöiden on aina tärkeä pitää itsensä ajan tasalla nuorten keskuudessa esiintyvistä ilmiöistä, samoin myös seksuaaliterveyteen liittyvien tietojen suhteen. Uutta tutkimustietoa tuotetaan kaiken aikaa, mahdollisesti muuttaen tai rikastuttaen myös termistöä. Tarkoituksena ei kuitenkaan ole, että jokainen ammattikasvattaja olisi kaikesta sataprosenttisesti ajan hermoilla. Sen sijaan voi olla nuorillekin virkistävää kuulla turvallisen aikuisen olevan väärässä tai tarvitsevan itse lisätietoa käsiteltävistä aiheista. (Oinonen & Susineva 2021, 25.)

5 Opinnäytetyön toteutus

Aloitimme opinnäytetyön työstämisen syksyllä 2022, jolloin keskityimme nimenomaan aihealueen teoreettiseen osuuteen. Selailimme useita tutkimuksia, luimme lainsäädäntöä ja perehdyimme muutamien koulujen opetussuunnitelmiin. Teimme taustatutkimusta myös havainnoiden varhaisnuorten seksuaalikasvatuksen nykytilannetta alueellisessa nuorisotyössä sekä alakoulunuorisotyössä. Emme dokumentoineet opinnäytetyön aiheista käytyjä keskusteluja nuorten kanssa, sillä emme oma-aloitteisesti aloittaneet näitä keskusteluja, saati jatkaneet keskustelua opinnäytetyötä hyödyttävään suuntaan. Tarkoituksena ei ollut muodostaa opinnäytetyön raameja nuorten sanoittamana, vaan omien havaintojemme ja niiden kautta havaitsemiemme tarpeiden kautta.

Alkuvuodesta 2023 haastattelimme nuorisotyöntekijät. Sovimme tilatyöntekijöiden haastattelujan alueen esihenkilön kautta yhteiseen palaveriin ja haastattelu toteutettiin lähikontaktissa. Alakoulunuorisotyöntekijöiden kanssa haastattelu sovittiin suoritettavaksi Teamsin välityksellä mukavuussyistä, sillä työntekijät on sijoitettu eri puolille Vantaata. Toivoimme tämän helpottavan haastattelun sopimisen ajankohtaa ja aikatauluristiriitoja, mutta ymmärrettävien äkillisten tilanteiden takia paikalle pääsi vain yksi työntekijöistä.

Kun olimme saaneet nuorisotyöntekijät haastateltua, aloimme aktiivisesti kehittämään työmme tuotosta, seksuaalikasvatuspakettia.

5.1 Opinnäytetyöprosessi

Toteutimme opinnäytetyön toiminnallisena opinnäytetyönä. Useimmiten toiminnallisesta opinnäytetyöstä valmistuu jokin ohjeistus tai tietopaketti, meidän työemme tapauksessa seksuaalikasvatuspaketti (ks. Vilka & Airaksinen 2003).

Loimme seksuaalikasvatuspaketin sisällön Vantaalla työskentelevien alakoulunuoriso- sekä tilatyöntekijöiden haastattelujen pohjalta (Liite 1). Pyrimme siihen, että valmis sisältö on mahdollisimman informatiivista, toiminnallista ja osallistavaa. Tarkastelimme erilaisia oppaita ja menetelmäpankkeja, joista ammensimme inspiraatiota työhömmе. Paketin sisältö on kuitenkin ymmärrettävästi rajallinen eikä kata kaikkia seksuaalikasvatuksen osa-alueita. Tämän takia koemme tärkeäksi myös sen, että laatimamme sisältö olisi helposti sovellettavissa ja muokattavissa sopimaan erilaisiin tilanteisiin ja aihealueisiin.

Seksuaalikasvatuspaketista muodostui konkreettinen paketti, joka sisältää käsinkosketeltavia apuvälineitä. Ensimmäisen, perusteellisesti tehdyn ”luonnoksen” valmistuttua tapasimme alakoulunuorisotyöntekijät ja tilatyöntekijät uudestaan, jolloin he pääsivät näkemään laatimamme kasvatuspaketin ja antamaan siitä palautetta ja korjausehdotuksia.

Opinnäytetyötä arvioitiin systemaattisesti ja aktiivisesti työskentelyn aikana. Työntekijöiden haastatteluiden sekä tietoperustan tuella kokosimme opinnäytetyön materiaalille tavoitteet, joiden toteutumista arvioitiin työn valmistuessa. Tavoitteina olivat jo mainitsemamme sovellettavuus sekä osallistavuus, informatiivisuus ja helppokäyttöisyys.

5.2 Haastattelut

Haastattelut toteutettiin haastattelurungon mukaisesti (Liite 1). Osallistujille kerrottiin haastattelun vapaaehtoisuudesta ja äänityksestä etukäteen. Tilatyöntekijöiden haastattelu toteutui alueen yhteisessä verkostossa, ja alakoulunuorisotyön videohaastattelu Teamsin kautta. Haastatteluja toteutui yhteensä 4 kappaletta, alkukartoitus pidettiin alueellisen nuorisotyön työntekijöille sekä alakoulunuorisotyölle. Palautehaastattelut toteutettiin myös edellä mainittujen työntekijöiden kanssa. Haastatteluihin osallistui yhteensä 12 nuorisotyöntekijää. Kailta haastatelluilta työntekijöiltä pyydettiin kirjallinen myöntymys osallistua opinnäytetyön prosessiin. Ensimmäinen haastattelu nauhoitettiin, mutta osallistumisen vähyyden vuoksi emme kokeneet tarpeelliseksi litteroida käytyä keskustelua.

Haastattelussa kartoitettiin nuorisotyöntekijöiden näkemyksiä seksuaalikasvatuksen toteutumisesta työssään. Toteutuuko seksuaalikasvatus? Miten? Entä minkälaisen seksuaalikasvatuksen työntekijä kokee tarpeelliseksi ja riittäväksi varhaisnuorille? Tuleeko mieleen kehityskoh-
tia, joihin voisimme opinnäytetyömme kautta vaikuttaa? Entä minkälaisia aiheita koetaan tärkeiksi varhaisnuorten seksuaalikasvatuksessa ja millaisia menetelmiä toivotaan?

Työntekijät kertoivat tämänhetkisen seksuaalikasvatuksen työssään olevan yksilö- ja/tai tilannekohtaista. Seksuaalikasvatusta ei toteuteta suunnitelmallisesti, vaan se perustuu omassa työssä, työn ohessa, tarvelähtöisyyteen. Alueella on myös tilattu ulkopuoliselta järjestäjältä seksuaalikasvatusta nuorille, mutta haasteena on ollut löytää varhaisnuorille suunnattua kasvatusta. Haastatteluissa pohdittiin myös, toimiiko ”järjestetty” toiminta teemaan liittyen hiljaisille nuorille, joille kynnys keskustella aiheesta voi olla korkea.

Työntekijät kokivat, että nuorten seksuaalinen kehittyminen on muuttunut vuosien varrella. Varhaisnuorten seksuaalikasvatuksesta ei ole tarvittavaa tietoa tai menetelmiä sen toteuttamiseksi työn ohessa. Nuorille kaikki, myös virheellinen tieto, on helposti saatavilla internetin ja sosiaalisen median kautta, mikä seksuaalikasvatuksen näkökulmasta aiheuttaa omat haasteensa. Koska nuorisotyöntekijät ovat ensisijaisesti nuorisotyön ammattilaisia, voi myös heillä olla haasteita löytää riittävä ja oikeaa tietoa nuorille seksuaalikasvatuksesta. Kasvatus toteutuu ensisijaisesti nuorten kodeissa, jolloin näkemykset ja kokemukset seksuaalisuuteen ja seksuaalikasvatukseen liittyen voivat olla hyvin vaihtelevia ja jopa negatiivisia. Nuorisotyöntekijän täytyy osata kohdata myös negatiiviset kokemukset ja esimerkiksi uskontoon liittyvät rajoitteet.

Haastattelun aikana nousi keskustelua siitä, missä työntekijän omat ammatilliset rajat seksuaalikasvatuksessa kulkevat. Työntekijällä täytyy olla uskallusta puhua nuorten kanssa seksuaalisuuteen ja seksiin liittyvissä asioissa tai tarvittavaa tietoutta palveluista, jonne nuori voitaisiin ohjata silloin, kun oma ymmärrys tai uskallus puhua seksuaalisuudesta ei olekaan riittävä. Työntekijät nostivat tärkeäksi nuoren avoimen kohtaamisen puolin ja toisin seksuaalikasvatukseen liittyvissä tilanteissa. Kohtaamisessa tulisi ottaa huomioon nuorten ikätaso sekä heidän valmiutensa sisäistää keskustelun sisältöä; erityisesti varhaisnuorten kanssa pääpaino on seksuaalisuudessa, ei seksissä.

Parhaimmillaan seksuaalikasvatus nuorisotyössä on avointa ja yhdenvertaista keskustelua yhdessä nuoren kanssa, jolloin sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuus ymmärretään ja sisäistetään, eikä keskustelu ”triggeröi” kumpaakaan osapuolta. Ihanteellisessa tilanteessa keskustelusta lähdetään omille teille hyvin mielin, vaikka näkökulmat eroaisivatkin radikaalisti.

Työntekijät näkivät tärkeinä varhaisnuorten seksuaalikasvatuksessa seuraavanlaisia aiheita: seksin ja seksuaalisuuden normalisointi (pornoteollisuus), oman seksuaalisuuden löytäminen, seksuaalisuuden monimuotoisuus, itsetunto, oma koskemattomuus, grooming, suojaikärajat, syrjintä ja haukkuminen. Työskentelemme monikulttuurisissa yhteisöissä, ja haastatteluissa nousi tämän huomioon ottaminen vahvasti. Työntekijät toivovat oman työnsä tueksi varhaisnuorten seksuaalikasvatuksessa toiminnallisia menetelmiä, jotka ovat helposti saatavilla sekä helppokäyttöisiä.

6 Opinnäytetyön lopputuotos

Päädyimme haastatteluiden pohjalta tekemään toiminnallisen lautapelipohjan, joka sisältää erilaisia menetelmiä. Kokonaisuudessaan lautapeli ja sen sisältö kokoaa seksuaalikasvatuspaketin, jota on mahdollista muunnella yksittäistä tilannetta varten, tukemaan nuorisotyöntekijää seksuaalikasvatuksessa. Peliä ei ole välttämätöntä pelata alusta loppuun, vaan työntekijät voivat materiaaleista valikoida tilanteeseen sopivia yksittäisiä osioita. Peli sopii pelattavaksi parhaiten nuorisotilalla tai koululla turvallisen aikuisen läsnä ollessa.

Pelissä ei voi itsessään voittaa, sillä sisältö on pääosin keskustelevaa ja reflektovaa, jolloin olisi vähintäänkin kyseenalaista arvottaa vastauksia oikeiksi tai vääriksi. Lautapelipohja on siistävällä turha, mutta nivoo seksuaalikasvatuspaketin mukavasti yhteen. Voittajan määrittämisen sijaan on parempi, että pelin edetessä nuoria palkitaan hyvistä keskusteluista tai oivalluksista pienellä palkinnolla, kuten tikkarilla.

6.1 Nuorisotyöntekijöiltä kerätty palaute

Keräsimme nuorisotyöntekijöiltä palautetta seksuaalikasvatuspaketista huhtikuussa 2023, jonka jälkeen paketti muokattiin lopulliseen muotoonsa. Palautteiden keruuseen järjestimme kaksi eri tilaisuutta alueellisen nuorisotyön puolelle sekä alakoulunuorisotyöntekijöille. Palautetta kerättiin esittelemällä sen aikainen peliversio ja jokaisesta menetelmästä, sekä kokonaisuudesta toivottiin palautetta. Palautteessa huomioitiin paketin sovellettavuus, osallistavuus, informatiivisuus ja helppokäyttöisyys. Palautetilaisuudet organisoitiin niin, että toinen työparista esitteli pakettia ja toinen keräsi kirjallisesti annetun palautteen. Palautteiden pohjalta teimme kolme konkreettista muutosta pakettiin: lisäsimme menetelmien viisi ja kahdeksan kortteihin tyhjiä pohjia ja pelilautaan maininnan Trans ry:stä. Tyhjien korttipohjien tarkoituksena on edistää pelin soveltuvuutta myös vanhempiin nuoriin, ja Trans ry lisäys täydensi yhteystietolistaamme.

Materiaalin vastaanotto oli varsin positiivinen: sen katsottiin sopivan varhaisnuorille sekä työarkeen yleisesti. Alakoulunuorisotyöntekijät painottivat paketin hyötyä, sillä heidän työstään oli monia konkreettisia kokemuksia, joissa vastaavanlainen paketti olisi ollut tarpeen. Mainittiin myös, että aiheesta ei puhuta työympäristöissä tarpeeksi, eli seksuaalikasvatukseen liittyvä tietoisuus työntekijöiden kesken jää ns. piiloon, mikä omillaan aiheuttaa tietoisuuden vähäisyyttä työympäristöissä. Koettiin, että materiaali helpottaa aiheesta keskustelua matallalla kynnyksellä, myös ammattilaisten kesken.

Paketin sovellettavuus sai erityiskiitosta, koska työympäristö/kohderyhmä ja sen koko nuorisotyössä voi vaihdella paljonkin. Saimme myös kommentin siitä, kuinka kasvatuspaketin sisältö sellaisenaan oli ajoittain "aika pliisua" eli varovaista ja maltillista. Tämä oli kuitenkin

tarkoituksenmukaista, sillä erityisenä kohderyhmänä ovat varhaisnuoret, ja heidän ikätasoonsa peilaten materiaali koettiin soveliaaksi.

Palautteiden perusteella voimme todeta, että paketti tulee hyötykäyttöön ja olemme vastanneet varhaisnuorisotyön ajankohtaisiin tarpeisiin.

Esittelemme seuraavaksi jokaisen seksuaalikasvatuspaketin osion, joita loppupeleissä muodostui yhdeksän; seksuaalioikeudet, rajat ihmissuhteissa, oma henkilökohtainen tila, suojaikärajat, itsetunto, grooming, LGBTQIA+, sananvapaus & vihapuhe sekä turvallinen käyttäytyminen. Seksuaalikasvatuspaketin esittelyn lomassa selostamme myös hieman taustaa siitä, miksi olemme näihin osa-alueisiin ja menetelmiin päätyneet sekä menetelmien käyttötarkoitusta. Tarkemmat ohjeet löytyvät myös kasvatuspaketin sisältä (Liite 2).

6.2 Valmiin seksuaalikasvatuspaketin esittely

Aloitetaan esittely seksuaalikasvatuspaketin pelilaudasta. Saimme haastattelujen yhteydessä idean nivoa kasvatuspaketti näppärästi yhteen pelipohjan avulla; näin paketti on johdonmukaisempi. Peliä ei ole välttämätön pelata alusta loppuun, vaan nuoriso-ohjaajat voivat hyödyntää paketin sisältöä senhetkiseen tilanteeseensa sopivin kokoonpanoin ja yhdistelmin. Peliä voi pelata yksilön taikka erikokoisten ryhmien kanssa.

Seksuaalikasvatuksen ja pelin tueksi kokosimme pelilautaan erilaisia toimijoita, joiden sivuilla käsitellään seksuaalisuuden ja seksuaalikasvatuksen eri osa-alueita. Lisäsimme myös kaksi toimijaa, joiden pääpaino sijoittuu keskustelutukeen; Sekasin-Chat ja Netari.

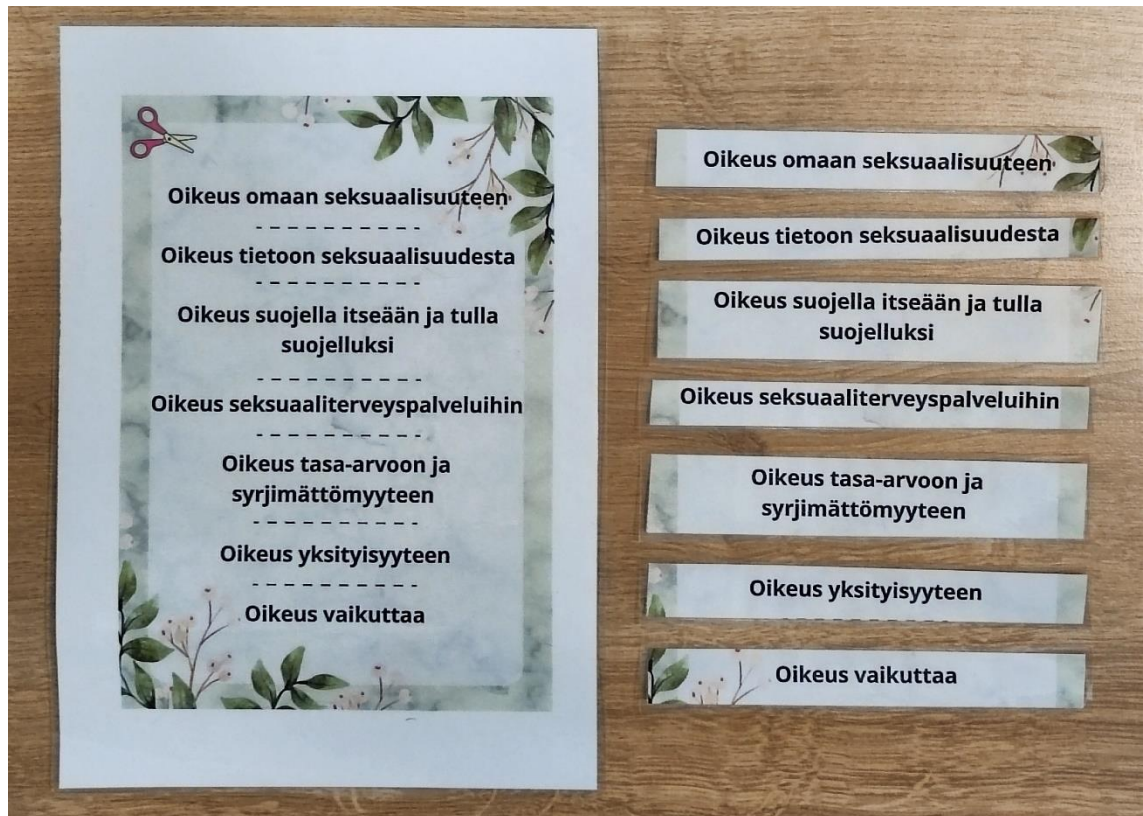
Kuva 2: Seksuaalikasvatuspaketti

Kuva 3: Pelilauta

Esittelemme menetelmät pelipohjan mukaisessa järjestyksessä, aloittaen **seksuaalioikeuksista:**

Kuva 4: Menetelmä 1: Seksuaalioikeudet

Taustatutkimusta tehdessämme ja teoriapohjaa kartoittaessamme löysimme paljon valmiita menetelmiä ja välineitä. Halusimme lähtökohtaisesti luoda kasvatuspaketin osiot itse, mutta hyödynsimme myös muutamaa todella hyviksi ja toimiviksi havaittujamme valmiita menetelmiä. Seksuaalioikeuksia käsittelevään osioon päädyimme käyttämään Seksuaalikasvattajan käsikirjasta (Oinonen & Susineva, 2021) löytyvää menetelmää, johon kuitenkin loimme oman pohjamme. Osio kattaa hyvin jokaisen seksuaalioikeuden ja keskustelun kautta avaa konkreettisesti oikeuksia nuorille. Nuoret pääsevät tehtävän parissa pohtimaan seksuaalioikeuksien toteutumista, epäkohtia sekä edistämistä.

Rajat ihmissuhteissa:

Kuva 5: Menetelmä 2: Rajat ihmissuhteissa

Rajat ihmissuhteissa -osio heräsi luontevasti eloon. Halusimme luoda keskustelua herättävän pelin, joka käsittelee nuorille ajankohtaisia asioita ja tilanteita koskien omien ja muiden rajojen kunnioittamista. Ensin nuorten kanssa pohditaan ihmissuhteiden merkitystä ja roolia omassa elämässä, sitten jatketaan rajojen parissa; kunnioitetaanko toisten rajoja? Osataanko omia rajoja sanoittaa ja sanoa ääneen?

Aihealue on työssä tullut todella tutuksi, ja pelin kuusi osiota muodostuivat kuin itsestään. Suurin osa kysymyksistä pyytää vain suppeaa kyllä/ei vastausta, mutta lisäsimme niiden rinnalle vielä tarkentavia, perusteluja tarjoavia apukysymyksiä. Pelin kautta nuoret voivat tehdä arvokkaita oivalluksia itsestään, ystävistään sekä ihmissuhde- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Henkilökohtainen tila:

Kuva 6: Menetelmä 3: Henkilökohtainen tila

Henkilökohtainen tila -osio konkretisoi nuoren rajoja. Pelissä nuori laittaa minäkortin alustan “keskelle” ja sijoitella elämäänsä kuuluvia ihmisiä ympärilleen itselle luontevalla tavalla. Keskustelua voi hyvin jatkaa pohtimalla, miksi joku henkilö on lähempänä nuorta kuin joku toinen. Idea syntyi edeltävän menetelmän pohjalta, kun haluttiin konkretisoida nuorten fyysistä tilaa kortein.

Suojaikärajat:

Kuva 7: Menetelmä 4: Suojaikärajat

Suojaikäraja-osiota suunnitellessamme päätimme tehdä siitä informatiivisen tietopaketin, sillä halusimme suojaikärajat esitettävän ytimekkäästi rikoslakiin (39/1889) perustuen. Aihealue ei mielestämme vaatinut sen kummempaa menetelmällisyyttä rinnalleen, sillä tämänkaltaiset teemat on hyvä tuoda esiin juuri sellaisinaan kuin ovat. Tämä osio sisältää neljä kaksipuolista korttia, joiden kääntöpuolelta löytää vastaukset kuvassa näkyviin kysymyksiin.

Koimme suojaikäraja-aiheen erityisen tärkeäksi mm. siksi, että nuorten puheista toisinaan kuulee heidän olevan kiinnostuneita tai jopa suhteessa itseään vanhemman henkilön kanssa ymmärtämättä tilanteen mahdollisia rikosoikeudellisia seurauksia, saati suhteiden sopimattomuutta tai tilanteen vaarallisuutta nuorelle itselleen.

Itsetunto:

TEHTÄVÄ: MILLAINEN OLEN PARHAIMMILLANI?

1. LISTAA ENSIN VIISI ROOLIA, JOITA SINULLA ON TÄLLÄ HETKELLÄ ELÄMÄSSÄSI.

Esimerkiksi velli/sisar, lapsi, ystävä, naapuri, opiskelija, liikuntaseuran jäsen, käsittöiden harrastaja, musiikin soittaja; ihan jokapäiväisiä rooleja.

2. NIMEÄ SITTEN JOKAISEEN NÄIHIN VIIITEEN ROOLIIN KYKYJÄ JA OMINAISUUKSIA, JOITA SINULLA ON, KUN OLET PARHAIMMILLASI TÄSSÄ ROOLISSA.

Apukysymyksinä voit kysyä itseltäsi esimerkiksi:

- Millainen olen parhaimmillani ystävänä/opiskelijana/lapsena jne.?
- Mitä sellaisia kykyjä/ominaisuuksia/taitoja minulla on ystävänä/opiskelijana/lapsena jne., joita itse arvostan?
- Jos tehtävä tuntuu vaikealta, voit miettiä, mitä läheisesi sanoisivat, mikäli heiltä kysyttäisiin.

TEHTÄVÄ: OMIEN OMINAISUUKSIEN UUELLEEN MÄÄRITTELY

Meillä kaikilla on ominaisuuksia, joista emme itsessämme pidä. Joskus kuitenkin unohtamme, että myös nämä ei-toivotut ominaisuudet voi nähdä myös toisenlaisessa valossa.

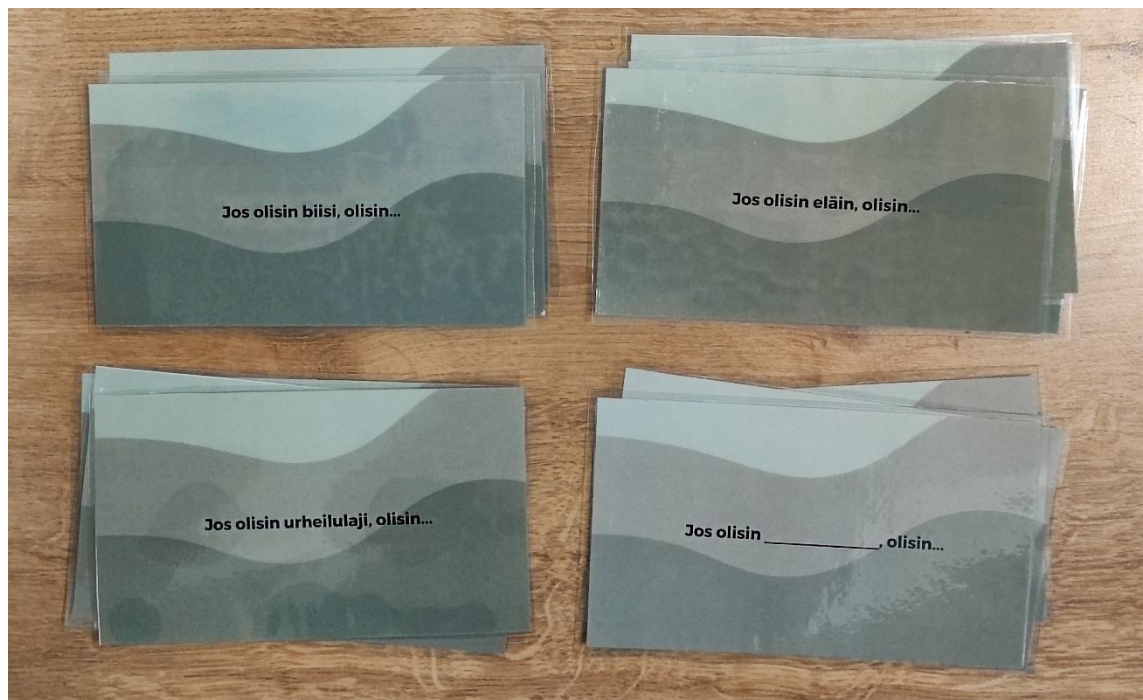
Esimerkiksi: kateellinen -> Tiedän, mitä haluan itselleni.
 arka -> Olen varovainen ja harkitseva.
 pessimistinen -> Varaudun vastoinkäymisiin.
 osaamaton -> Tiedän kehityiskohteeni.

KIRJAA SEURAAVAAN TAULUKKON OMIA EI-TOIVOTTUJA OMINAISUUKSIA.

Tee sen jälkeen vastaavan kaltainen uudelleenmäärittely ja keksi, mitä hyvää ominaisuuksissasi piilee. Jos tehtävä tuntuu vaikealta, voit pyytää apua myös lähipiiriltäsi tai tuttaviltasi.

Ei-toivottu ominaisuus	Ominaisuuden hyvä puoli

Kuva 8: Menetelmä 5: Itsetunto

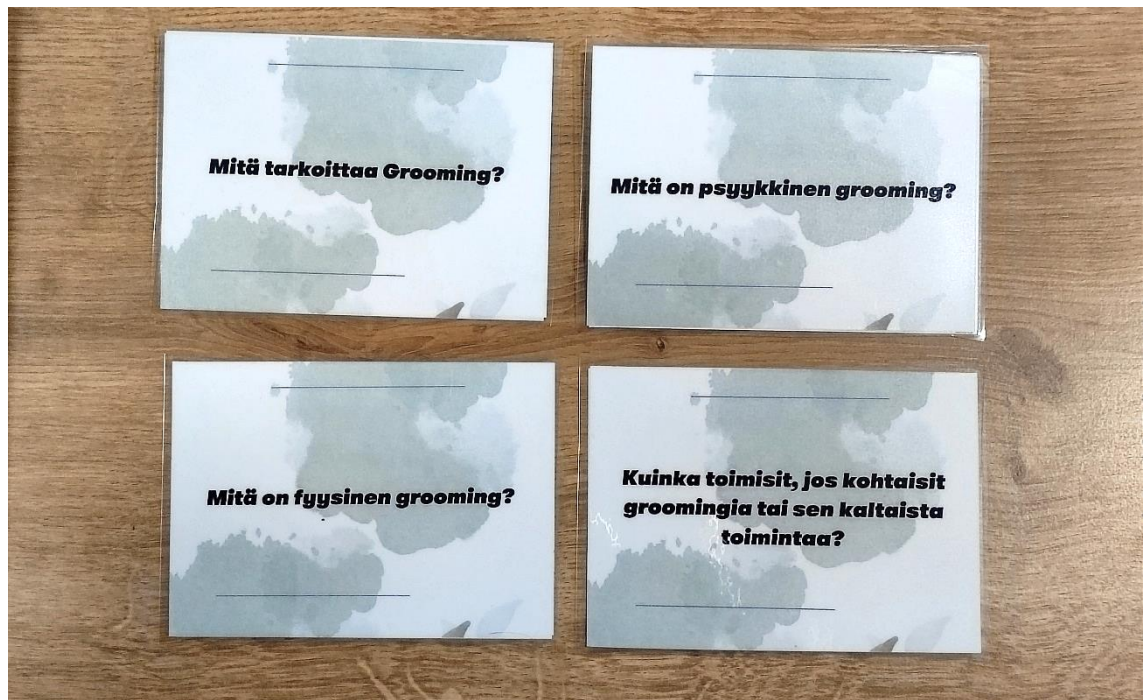

Kuva 9: Menetelmä 5: Itsetunto

Itsetuntoon liittyviin tehtäviin hyödynsimme jo olemassa olevia materiaaleja. Tehtävissä korostuu minäkuvan tarkastelu, itsetunnon kehittyminen ikätasoisesti sekä itsetunto ja -

tuntemus erilaisissa tilanteissa. Valmiit monisteet tulostimme sellaisinaan, alempana oleviin kortteihin saimme inspiraatiota Mannerheimin lastensuojeluliiton (2023) menetelmäpankin Mielikuvia minusta -tehtävästä. Tehtäväkortit sisältävät erilaisia subjekteja sekä yleisön pyynnöstä myös tyhjiä kortteja sovellettavuuden osoittamiseksi ja helpottamiseksi.

Grooming:

Kuva 10: Menetelmä 6: Grooming

Groomingia, eli lapsen houkuttelua seksuaalisiin tarkoituksiin, käsitellään paketissa suojaikärajojen lailla kaksipuolisin tietokortein, joilla pyritään lisäämään nuorten tietämystä groomingista. Mitä grooming on? Minkälainen käytös aikuisen puolelta voi olla groomingia tai siihen viittaavaa toimintaa? Miten fyysisen grooming eroaa psyykkisestä groomingista? Viimeinen kortti rohkaisee pohtimaan, miten nuori toimisi tilanteessa, jossa epäilee tai kokee joutuvansa groomingin uhriksi. Samalla herätellään nuoria ajattelemaan, ketä turvallisia aikuisia heillä on elämässään ja keneen tukeutua tilanteessa, jossa nuori itse on epävarma, miten toimia.

Aiheesta on suojaikärajojen lailla todella tärkeä keskustella nuorten kanssa edistääkseen nuorten omia kykyjä tunnistaa ja suojautua groomingilta. Kouluterveyskyselyt (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2021a; Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2021b) ovat osoittaneet lasten ja nuorten kokeman seksuaalisen häirinnän (ehdottelua, painostusta, koskettelua) olleen kasvussa nelos-, viitos-, kahdeksas- ja yhdeksäsluokkalaisten keskuudessa. Kyselyssä ei spesifioitu, kenen toimesta seksuaalista häirintää on tapahtunut, joten tulokset eivät automaattisesti indikoineet groomingin kasvua. Tulokset ovat tästä huolimatta todella hälyttäviä ja

valitettavia, minkä vuoksi aiheesta on entistä tärkeämpää keskustella jo varhain ennen yläkouluun siirtymistä, jotta nuoren taidot tunnistaa sekä suojautua seksuaaliselta häirinnältä ja hyväksikäytöltä vahvistuisivat.

LGBTQIA+:

Kuva 11: Menetelmä 7: LGBTQIA+

LGBTQIA+ -osuus oli alusta asti selvää; halusimme luoda pelin, jossa on kahdenlasia kortteja: yksissä korteissa on pride-lippu, ja toisissa korteissa lippua kuvastava seksuaalinen suuntautuminen tai sukupuoli-identiteetti. Jälkimmäisten korttien toiselta puolelta löytää myös sanan määritelmän. Pride-lippuja on tällä hetkellä jopa 50, joten rajauksia oli suotuisaa tehdä mm. pelin jouhevuuden vuoksi. Pienen pohdinnan jälkeen päädyimme valikoimaan subjektiivisesti 11 tämän hetken yleisintä ja tunnetuinta lippua. Oikeat vastaukset voi kurkata paketin mukana tulevasta ohjekirjasta (Liite 2).

Vantaan Sateenkaarevassa nuorisotyössä on vastaavanlainen peli julisteen muodossa: julisteseen on kirjoitettu eri seksuaalisia suuntautumisia tai sukupuoliä, joihin yhdistetään oikeat liput sinitarralla. Peli on ollut suosittu ja monet nuoret ovat olleet todella taitavia nimeämään liput.

Sananvapaus vs. vihapuhe:

Kuva 12: Menetelmä 8: Sananvapaus vs. vihapuhe

Sananvapaus vs. vihapuhe -osiossa käydään läpi sananvapauden ja vihapuheen käsitteitä sekä harjoitellaan keskustelemaan asiallisesti eriävistä mielipiteistä. Mielipide-erojen hyväksyminen voi aikuisillekin olla haasteellista, minkä takia halusimme luoda pelin, jossa nuoret pääsevät harjoittelemaan asiallista ja toista kunnioittavaa keskustelua.

Korteilta löytyy usein mielipiteitä jakavia, nuorille ajankohtaisia aiheita. Lisäsimme tähänkin tehtävään palautteen pohjalta tyhjiä korttipohjia siltä varalta, että ohjaajat tai nuoret itse keksivät uusia väittelyaiheita.

Tyhjien korttipohjien idea syntyi esittäessämme seksuaalikasvatuspakettia nuorisotyöntekijöille, kun ohjaajat toivoivat vastakkainasettelujen sisältävän rajumpiakin väittelyaiheita. Koska paketti on kuitenkin lähtökohtaisesti (muttei eksklusiivisesti) tarkoitettu varhaisnuorten käyttöön, halusimme säilyttää paketin ikäsensitiivisyyden emmekä ryhtyneet visioimaan uusia, rajumpia vastakkainasetteluja.

Tässä harjoituksessa ohjaajalla on tärkeä rooli asiallisen ja kunnioittavan keskustelun varmistajana sekä nuorten tukijana, sillä nuorilla ei välttämättä ole vielä hallussaan välineitä hyväksyä tai ymmärtää eroavia mielipiteitä. Ohjaajan on myös tärkeä tuoda esiin vaihtoehtoisia tapoja keskustella asioista sivistyneesti ja myös keskeyttämään käynnissä oleva keskustelu ajoissa, jos tunteet alkavat kuumenemaan liikaa.

Turvallinen käyttäytyminen:

Kuva 13: Menetelmä 9: Turvallinen käyttäytyminen

Lautapelin viimeisimpään Turvallinen käyttäytyminen -osioon päädyimme tekemään sarjakuvapohjaiset tehtävät, joissa esiintyy valitettavan todellisia tilanteita jo varhaisnuorillekin. Päädyimme valitsemaan seuraavanlaiset tilanteet: fyysisen koskemattomuuden raja, tuntematon aikuinen julkisella paikalla, vanhempi nuori kutsuu mukaan illanviettoon sekä sosiaalisessa mediassa leviävä kuva.

Tehtävän tarkoituksena on pohtia nuorten kanssa, kuinka nuori itse toimisi näissä kuvaamis- samme tilanteissa. Sarjakuvat on rakennettu niin, että viimeiset ruudut ovat nuorten itse kerrottavissa, kuinka tilanteessa voisi toimia.

Näiden opinnäytetyötä varten tehtyjen menetelmien lisäksi seksuaalikasvatuspaketti sisältää ohjekirjan (Liite 2) sekä lähdeluettelon (Liite 3). Menetelmien kuvitukset ovat kaikki LGBTQIA+ -lippuja lukuun ottamatta peräisin Canvasta, graafisen suunnittelun verkkotyöalustalta.

6.3 Luotettavuus ja eettisyys

Koko opinnäytetyön prosessin aikana noudatimme Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2012) käytäntöjä ottamalla erityisesti huomioon luotettavuuteen ja eettisyyteen painottuvat kohdat. Kaikki materiaali säilytettiin prosessin aikana tarvittavien henkilöiden saatavilla ja poistettava materiaali, esimerkiksi haastattelut, hävitettiin opinnäytetyön valmistuttua.

Opinnäytetyölle haettiin Vantaan Kaupungilta tarvittava tutkimuslupa. Osallistuimme yhdenvertaisena työparina tarvittaviin työpajoihin ynnä muihin opinnäytetyöhön liittyviin tapaamisiin. Menetelmäpaketti luotiin yhteisymmärryksessä yhteisten tavoitteiden mukaisesti, emmekä onneksi kohdanneet innovatiivisia ristiriitoja.

Haastattelut toteutettiin ennalta sovitussa yksityisessä ja turvallisessa ympäristössä osallistujien kanssa. Haastattelulle varattiin tarpeeksi aikaa, jotta osallistujat kokivat saavan äänensä kuulluiksi. Haastattelut äänitettiin luvallisesti allekirjoitettavien lupalappujen (Liite 1) kera, minkä jälkeen äänitteet litteroitiin ja työn valmistuttua hävitettiin sovitusti.

Opinnäytetyön tuotos toteutettiin nuorisotyöntekijöiden haastattelujen pohjalta, jolloin nuoret eivät itse päässeet suoraan vaikuttamaan paketin sisältöön. Perustelemme tätä päätöstä sillä, että kasvatuspaketti luotiin nimenomaan nuorisotyöntekijöiden käyttöön työn tueksi. Olimme kuitenkin tehneet työssämme vaihkaista mutta arvokasta havainnointia nuorten puheiden ja ilmiöiden pohjalta, ja samantyyppiset aiheet nousivat esiin myös nuorisotyöntekijöiden haastatteluissa. Nuorten tarpeita ei siis kuitenkaan tässä prosessissa täysin sivuutettu, vaikka emme heitä siihen varsinaisesti osallistaneetkaan.

Lähteiden kanssa kamppailimme melko paljon, sillä valtaosa aiheeseen liittyvistä tuoreista, ajankohtaisista tutkielmista olivat opinnäytetöitä. Pyrimme välttämään opinnäytetöiden käyttöä lähteinä, mutta halusimme kuitenkin nostaa Lindin (2021) opinnäytetyön esiin, sillä sen tulokset vahvistivat näkemyksiämme siitä, että nuorisotyöntekijät kaipaavat tukea seksuaalikasvatuksellisissa tilanteissa.

On myös tärkeää muistaa, ettemme ole koulutukseltamme seksuaalikasvattajia, vaan luomamme menetelmät pohjautuvat teoreettiseen ja työstä saatuun tietoon sekä kokemuksiin. Myöskään pakettia käyttävä nuorisotyöntekijä ei todennäköisesti ole seksuaalikasvatuksen ammattilainen, vaan hyödyntää omaa tietotaitoaan työssä. Paketin käyttäjä on myös vastuussa paketin asianmukaisesta käytöstä, jota paketin mukana tuleva ohjeistus sekä luotettavat

lähteet pyrkivät turvaamaan. Paketin menetelmät on suunniteltu niin, että keskusteluissa on aina mukana turvallinen aikuinen, joka pystyy tarvittaessa puuttumaan, mikäli paketin käytössä huomataan epäkohtia.

7 Pohdinta

Seksuaalikasvatus on osa seksuaalioikeuksia, joiden perustana ovat jokaiselle ihmiselle kuuluvat perusoikeudet. Seksuaalikasvatuksen kuuluisi alkaa jo lapsena, ja pienten lasten kanssa käytetään yleisimmin termiä tunne- ja turvataitokasvatus. Kattavampi biologinen seksuaalikasvatus alkaa koulusta riippuen 5–7-luokalla, mutta seksuaalisuus ja seksuaalikasvatus sisältävät paljon muitakin osa-alueita biologisen näkökulman lisäksi. (Opetushallitus 2022.)

Olimme työssämme havainneet, että useilla nuorilla oli jonkinasteisia puutteita tai virheellistä tietoa seksuaaliedossa. Havaitsimme myös, ettei kaikilla työntekijöillä ollut tarvittavaa tietotaitoa tai osaamista käsitellä seksuaalikasvatukseen liittyviä kysymyksiä. Tämän johdosta aloimme ideoimaan seksuaalikasvatuspaketin luomista nuorisotyöntekijöiden käyttöön helpotukseksi heidän työarkeaan sekä kehittääkseen nuorten seksuaalitietoa ja käyttäytymistä.

Erityiseksi kohderyhmäksi valikoimme varhaisnuoret, koska heidän kanssaan joudumme useimmiten puuttumaan epäsovivaan käytökseen ja puheeseen. Uskomme, että seksuaalikasvatuksesta keskustelu tarpeeksi varhaisessa vaiheessa edesauttaa nuorten turvallista käyttäytymistä. Nuorisotyön menetelmissä myös useammin suositaan yläasteikäisiä, jonka vuoksi halusimme kohdistaa opinnäytetyön varhaisnuoriin, vaikka työ on sovellettavissa myös vanhempiin nuoriin.

Koimme toisinaan opinnäytetyön luotettavuuden osoittamisen hankalaksi, koska ajankohtaista tietoa eritoten varhaisnuorten seksuaalikasvatuksesta emme onnistuneet löytämään kovinkaan runsaasti. Seksuaalikasvatuksen tärkeys on kuitenkin mielestämme nousujohteisessa kasvussa, ja siihen kiinnitetään tätä nykyä yhtä enemmän huomiota. Seksuaalikasvatusta ei myöskään aina tuoda esille sellaisenaan, vaan se voi olla nivoutuneena johonkin muuhun kasvatukseen, kuten tunne- ja turvataitokasvatukseen.

Ennen kuin lähdimme työstämään seksuaalikasvatuspaketin sisältöä, sovimme haastattelut Vantaan alakoulunuorisotyöntekijöiden ja Länsi-Vantaan alueellisen nuorisotyöntekijöiden kanssa. Haastatteluissa kartoitettiin työntekijöiden tarpeita, näkemyksiä ja haasteita. Kasvatuspaketin raamit ja osa-alueet muodostuivat jo pian haastattelujen jälkeen, ja menetelmiin tuli matkan varrella vain pieniä muutoksia. Saatuaamme seksuaalikasvatuspaketin valmiiksi sovimme uuden tapaamisajan nuorisotyöntekijöiden kanssa, jolloin he saivat tilaisuuden kommentoida paketin sisältöä sekä tarjota mahdollisia kehitys- ja korjausehdotuksia ennen paketin aineellistamista.

Opinnäytetyön tuotokseksi syntyi yhdeksänosainen seksuaalikasvatuspaketti lautapelin muodossa. Saimme mielestämme - saamamme palautteenkin perusteella - sisällytettyä pakettiin nuorisotyölle olennaisia osa-alueita seksuaalikasvatuksen parissa. Paketti ei missään nimessä ole kaikenkattava, sillä seksuaalisuus ja seksuaalikasvatus ovat valtavan laajoja kokonaisuuksia. Luomamme seksuaalikasvatuspaketti kuitenkin tarjoaa nuorisotyöntekijälle hyvät perusvalmiudet tarjota nuorille matalan kynnyksen seksuaalikasvatusta, sekä vinkkejä erilaisiin, mm. turvallisuuteen taikka koskemattomuuteen liittyviin keskusteluihin.

Opinnäytetyön seksuaalikasvatuspaketin luominen oli todella luova, innovatiivinen ja opettavainen kokemus. Saimme paljon harjoitusta tiedonhankintaan, menetelmien luomiseen ja hyödyntämiseen sekä tärkeisiin yhteistyötaitoihin. Tietoperustan keräämisen kanssa koimme haasteita sen suhteen, että tietoa löytyi todella paljon, mutta opinnäytetyön kannalta relevanttia tietoa oli hankalampi paikantaa. Menetelmien luominen tapahtui jotakuinkin luonnollisesti, koska tietoperustamme oli melko vankalla pohjalla, ja pystyimme ammentamaan opinnäytetyöhön paljon omaa nuorisotyöllistä ammattiosaamistamme.

Keskinäinen yhteistyömme toimi hyvin, emmekä koko prosessimme aikana kohdanneet tilannetta, jossa emme olisi päässeet yhteisymmärrykseen yksittäisistä menetelmistä tai yleisesti koko projektista. Tavoitteemme, toiveemme ja visiomme olivat onneksemme harmoniassa, ja menetelmien runsas määrä mahdollisti sen, että pääsimme molemmat ammentamaan luovuuttamme halutuilla tavoilla.

Seksuaalikasvatuspaketteja loimme alkuperäisen suunnitelman mukaisesti vain yhden. Paketti on kevyt ja kierrätettävissä tilalta tai koululta toiselle, mutta toiveena olisi kuitenkin saada jokaiselle Vantaan nuorisotilalle oma kasvatuspakettinsa. Kasvatuspaketti jaetaan PDF-tiedostona Vantaan omiin sisäisiin kanaviin, jotta paketin saatavuus paranisi entisestään. Tiedosto muodostettiin mahdollisimman helppokäyttöiseksi niin, että kuvat voi vain tulostaa, leikata ja laminoida ilman ylimääräistä säätöä, esimerkiksi kuvien kokojen muokkaamista. Muokkaaminen ei kuitenkaan ole kiellettyä.

Asianmukaisia henkilöitä on asian tiimoilta konsultoitu, ja he olivat myös sillä kannalla, että Vantaan jokaisella nuorisotilalla olisi hyvä olla oma seksuaalikasvatuspakettinsa, samoin jokaisella koulunuorisotyöntekijällä. Alueellisen nuorisotyön opinnäytetyötä ohjaaja esihenkilö toivoi suuresti seksuaalikasvatuspaketin lisäystä kaupungin sisäiseen Sharepointtiin. Olemme ylpeitä siitä, että tehty työ saa jatkoa oman organisaatiomme sisällä.

Lähteet

Painetut

Bildjuschkin, K. (toim.) 2015. Seksuaalikasvatuksen tueksi. Työpäperi 35/2015. Helsinki: THL.
<https://www.julkari.fi/handle/10024/129742>

Bildjuschkin, K. 2016. Terveystiedon opettajien ja oppilashuollon käsityksiä seksuaalisuudesta, sen kohtaamisesta ja seksuaaliterveyden opettamisesta peruskoulussa. Kumita -tutkimus. Työpäperi 46/2016. Helsinki: THL.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131626/URN_ISBN_978-952-302-804-3.pdf?sequence=1

Klemetti, R. & Raussi-Lehto, E. (toim.) 2016. Edistä, ehkäise, vaikuta - Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelma 2014–2020. 3. tarkennettu painos. Opas 33. Helsinki: THL.
<https://www.julkari.fi/handle/10024/116162>

Kontula, O. & Meriläinen, H. 2007. Koulun seksuaalikasvatus 2000-luvun Suomessa. Väestöntutkimuslaitos - Katsauksia E 26/2007. Helsinki: Väestöliitto.

Lajunen K., Andell M. & Ylenius-Lehtonen M. 2019. Tunne- ja turvataitoja lapsille. Helsinki: THL. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/126027/Tunne-%20ja%20turvataitoja%20lapsille_WEB.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Nykänen, M. 1996. Näkemyksiä ala-asteen seksuaaliopetuksesta - Mieluummin kuukausia etukäteen kuin vuosia liian myöhään. Terveystieteen laitoksen julkaisusarja 4/1996. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Oinonen, M. & Susineva, A. 2021. Seksuaalikasvattajan käsikirja. 2. uudistettu painos. Helsinki: Hivpoint.

Saarela, J. 2020. Turvataidot vahvistavat nuoren itsetuntemusta. Teoksessa Oinas, M.-M., Pietilä, M. & Tuohino, V. (toim.). Kysy, kohtaa ja kuuntele. Opas seksuaalisen houkuttelun ja seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisyyn nuorisotyössä. Oulu: Koordinaatti, 44–51.

Savioja, H., Sumia, M. & Kaltiala-Heino, R. 2015. Seksuaalikokemukset ja mielenterveys nuoruusiässä. Suomen Lääkärilehti 6/2015(70), 309–314.
<https://www.laakarilehti.fi/pdf/2015/SLL62015-309.pdf>

Vilka H. & Airaksinen T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki.

WHO 2010. Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa. Helsinki: THL.
<https://www.julkari.fi/handle/10024/80220>

Sähköiset

Arene 2019. Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset. Viitattu 14.10.2022. <https://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2020/AMMATTIKORKEAKOULUJEN%20OPINN%C3%84YTET%C3%96IDEN%20EETTISET%20SUOSITUKSET%202020.pdf?t=1578480382>

Korhonen, R. & Kärkkäinen, A. 2020. Alakoulun seksuaalikasvatus opettajien kokemana. Pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen Yliopisto, filosofinen tiedekunta. <https://erepo.uef.fi/handle/123456789/22298>

Lind, S. 2022. Nuorisotyön ammattilaisten kokema tuen tarve seksuaaliohjauksen toteutuksessa. Opinnäytetyö. Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu XAMK. Viitattu 14.2.2023. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/704421/Lind_Sara.pdf?sequence=2

Metsäranta, C., Lampinen, J., Huoman, M. & Laurila, S. 2020. Seksuaalikasvatusmalli nuorisotyöhön. Kouvolan Nuorisopalvelut. Viitattu 24.2.2023. <https://www.nuorisokanuuna.fi/sites/default/files/materiaalipankki/2022-04/MALLI213.3..pdf>

Mannerheimin lastensuojeluliitto 2020. 12-15-vuotiaan persoonallisuuden kehitys. Viitattu 4.10.2022. <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/12-15-v/12-15-vuotiaan-persoonallisuuden-kehitys/>

Mannerheimin lastensuojeluliitto 2023. Mielikuvia minusta -tehtävä. Viitattu 2.5.2023. <https://www.mll.fi/tehtavat/mielikuvia-minusta-minakasitys-ja-itsetunto/>

Nuorisolaki 1285/2016. Viitattu 20.10.2022. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161285>

Rikoslaki 39/1889. Viitattu 7.2.2023. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>

Seta 2016. Sukupuolen ja seksuaalisen suuntautumisen moninaisuus. 1. painos. Viitattu 4.10.2022. https://stopp.fi/wp-content/uploads/2019/11/SukupuolenMoninaisuusOpas_kouluille_2016_NETTI.pdf

Seta 2022. Seksuaalinen suuntautuminen. Viitattu 4.10.2022. <https://seta.fi/sateenkaartieto/seksuaalinen-suuntautuminen/>

Sosiaali- ja terveysministeriö 2015. Tasa-arvolaki, oppilaitokset ja sukupuolen moninaisuus. Sosiaali- ja terveysministeriön esitteitä 2015. Viitattu 4.10.2022. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74464/Oppilaitokset_netti.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2021a. Kouluterveyskysely 2019 ja 2021. Perusopetus 4. ja 5. luokka, 2019-2021. Viitattu 6.5.2023.

https://sampo.thl.fi/pivot/prod/fi/ktk/ktk4/summary_perustulokset2?alue1_0=600836&mittarit_0=199799&mittarit_1=200283&mittarit_2=199490&vuosi_0=v2019#

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2021b. Kouluterveyskysely 2019 ja 2021. Perusopetus 8. ja 9. luokka, 2019-2021. Viitattu 6.5.2023.

https://sampo.thl.fi/pivot/prod/fi/ktk/ktk1/summary_perustulokset2?alue_0=600836&mittarit_0=199799&mittarit_1=200283&mittarit_2=403025&vuosi_0=v2019&kouluaste_0=161293#

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2022. Itsemääräämisoikeuden tukeminen. Viitattu

14.10.2022. <https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/tuki-ja-palvelut/itsemaaramisoikeuden-tukeminen#itsemaaramisoikeus>

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsittely Suomessa. Viitattu 4.10.2022. https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

Opetushallitus 2022. Seksuaalikasvatuksen konteksti. Viitattu 27.9.2022.

<https://www.oph.fi/fi/oppimateriaali/kosketus/johdannoksi-seksuaalikasvattajalle/seksuaalikasvatuksen-konteksti>

Vantaan kaupunki 2022a. MEK Koulunuorisotyö. Viitattu 28.11.2022.

<https://www.vantaa.fi/fi/hankkeet/hanke/mek-koulunuorisotyö>

Vantaan kaupunki 2022b. Nuorisopalvelut. Viitattu 20.10.2022.

<https://www.vantaa.fi/fi/pavantaanpalveluhakemisto/toimipiste/nuorisopalvelut#tab-introduction>

Väestöliitto 2019. Seksuaalioikeudet. Väestötietosarja 29. Viitattu 27.9.2022.

https://www.hyvakysymys.fi/uploads/2019/12/12839351-valmiswebseksuaalisuusosoikeus_julkaisu_2019_sisus_web.pdf

Väestöliitto 2022. Seksuaalikasvatus. Viitattu 27.9.2022.

<https://www.vaestoliitto.fi/seksuaalisuus/seksuaalikasvatus/>

Julkaisemattomat

Vantaan kaupunki 2021. Koulu- ja oppilaitos erityisnuorisotyön käsikirja. Peruskouluissa ja Varsiassa tehtävä erityisnuorisotyö. Viitattu 28.11.2022.

Vantaan kaupunki 2022c. Nuorisotyön käsikirja. Viitattu 23.10.2022.

Kuvat

Kuva 1 Vantaan nuorisotilat (Kuva: Vantaan kaupunki https://www.vantaa.fi/fi/palveluhakemisto/palvelu/nuorisotilatoiminta#tab-introduction) ..	7
Kuva 2 Seksuaalikasvatuspaketti	22
Kuva 3 Pelilauta.....	22
Kuva 4 Menetelmä 1: Seksuaalioikeudet	23
Kuva 5 Menetelmä 2: Rajat ihmissuhteissa	24
Kuva 6 Menetelmä 3: Henkilökohtainen tila	25
Kuva 7 Menetelmä 4: Suojaikärajat	26
Kuva 8 Menetelmä 5: Itsetunto	27
Kuva 9 Menetelmä 5: Itsetunto	27
Kuva 10 Menetelmä 6: Grooming	28
Kuva 11 Menetelmä 7: LGBTQIA+	29
Kuva 12 Menetelmä 8: Sananvapaus vs. vihapuhe	30
Kuva 13 Menetelmä 9: Turvallinen käyttäytyminen	31

Liitteet

Liite 1: Haastattelurunko	40
Liite 2: Seksuaalikasvatuspaketin ohjekirja.....	41
Liite 3: Seksuaalikasvatuspaketin lähteet	45
Liite 4: Seksuaalikasvatuspaketin PDF-versio	47

Liite 1: Haastattelurunko

Työkaluja nuorisotyöntekijälle seksuaalikasvatukseen

Kristina Hämäläinen ja Milja Heinonen

Teemahaastattelurunko alakoulunuorisotyöntekijöille, sekä Länsi-Vantaan alueelliselle nuorisotyölle

Haastattelut toteutetaan ennakkoon sovitussa paikassa sovittuna aikana. Haastattelut äänitään, litteroidaan ja hävitetään sovitusti osallistujien luvalla.

Suostun ryhmähaastatteluun ja vastauksieni käyttämiseen opinnäytetyössä:

Allekirjoitus: _____

Nimenselvennys: _____

Haastattelukysymykset:

1. Toteutetaanko seksuaalikasvatusta työympäristössäsi (koulu, alueellinen) tällä hetkellä? Miten?
2. Millaisen seksuaalikasvatuksen koet tarpeelliseksi/riittäväksi varhaisnuorille?
3. Millaisia kehityskohtia sinulle tulee mieleen nuorisotyön ja varhaisnuorten seksuaalikasvatuksen näkökulmasta?
4. Mitkä aiheet mielestäsi ovat erityisen tärkeitä varhaisnuoren seksuaalikasvatuksessa?
5. Millaisia menetelmiä toivoisit oman työsi tueksi liittyen seksuaalikasvatukseen?

SEKSUAALIKASVATUSPAKETIN MENETELMIEN OHJEISTUS

1. Seksuaalioikeudet

Tarkoitus: Tutustutaan nuorten kanssa seksuaalioikeuksiin ja pohditaan keskustellen, mitä ne tarkoittavat ja miten ne toteutuvat nuorten elämässä.

Tarvittavat välineet: Seksuaalioikeudet erikseen yksittäisillä lapuilla, leikattuna (7kpl).

Ohje: Peliä voi pelata eri tavoin ryhmän koosta riippuen. Iso ryhmä voidaan jakaa seitsemään pienryhmään seksuaalioikeuksien lukumäärän mukaan, pienemmän ryhmän kanssa sovelletaan esimerkiksi niin, että osallistujat saavat itsekseen pohdittavaksi yhden tai useamman seksuaalioikeuden. Oikeuksia voidaan myös pohtia yhdessä ilman ryhmäjakoa.

Jaa nuoret osallistumismäärän mukaan pienryhmiin. Jokainen ryhmä/henkilö valitsee satunnaisesti vähintään yhden lapun. Tehtävänä on pohtia hetken itsenäisesti/ryhmän sisäisesti siitä, mitä kyseinen seksuaalioikeus tarkoittaa sekä esimerkkejä siitä, miten se näkyy nuorten elämässä. Ryhmäkeskustelujen jälkeen jokainen ryhmä esittelee oman seksuaalioikeutensa muille.

Tehtävän toisessa vaiheessa pohditaan koko ryhmän kesken, toteutuvatko nämä oikeudet Suomessa nuorten elämässä ja kaikkien kohdalla? Ovatko nuoret havainneet epäkohtia seksuaalioikeuksien toteutumisessa? Millaisia? Miten jokainen yksilö voi edistää seksuaalioikeuksien toteutumista?

2. Rajat ihmissuhteissa

Tarkoitus: Keskustellaan nuorten kanssa ihmissuhteista sekä muiden ja omien rajojen kunnioittamisesta. Keskustellaan ihmissuhteiden merkityksestä, rajojen asettamisesta ja sanoittamisesta sekä kiusaamisen ja ”läpän” eroista. Tehtävä on sovellettavissa sekä ystävyysuhteisiin että parisuhteisiin.

Tarvittavat välineet: Rajat ihmissuhteissa –kortit

Ohje: Käydään kortit yksitellen läpi nuorten kanssa. Kortit sisältävät ”suljettuja” kyllä/ei –kysymyksiä sekä avoimempia, perusteluja vaativia lisäkysymyksiä. Tarkentavat jatkokysymykset ovat korteissa vihreällä fontilla.

3. Henkilökohtainen tila

Tarkoitus: Käydään nuorten kanssa läpi heidän omaa henkilökohtaista tilaansa ja sen joustavuutta seurasta riippuen. Tehtävä soveltuu parhaiten suoritettavaksi nuori kerrallaan, sillä jokaisella on omanlainen henkilökohtainen tilansa.

Tarvittavat välineet: Henkilökohtainen tila –kortit.

Ohje: Sijoita minä-kortti keskelle pöytää. Loput kortit sijoitetaan sille etäisyydelle, mikä itsestä tuntuu hyvältä juuri sen henkilön kohdalla itseen verraten.

Jatkokeskustelua voi käydä mm. siitä, kuinka nuoret toimivat ja tuovat ilmi sen, jos joku on liian lähellä rikkoen omaa henkilökohtaista tilaa.

4. Suojaikärajat

Tarkoitus: Tutustutetaan nuoret Suomen laissa säädettyihin suojaikärajoihin.

Tarvittavat välineet: Kaksipuoliset suojaikäraja–tietokortit.

Ohje: Käydään kortit nuorten kanssa läpi yksi kerrallaan. Tiedustellaan, osaatko nuoret määrittellä suojaikärajat. Korttien takapuolelta löytää oikeat määritelmät.

5. Itsetunto

Tarkoitus: Pyritään vahvistamaan nuorten itsetuntemusta ja itsetuntoa. Nuoret saattavat keskustelun kautta tehdä uusia oivalluksia itsestään ja ystävistään.

Tarvittavat välineet: Tämä osio sisältää kolme (3) erilaista tehtävää: kaksi A4 monistetta, joissa on mukana selkeät ohjeet sekä ”Jos olisin...” –keskustelukortit.

Ohje: ”Jos olisin...” –tehtävässä käydään kortit läpi yksi kerrallaan. Nuoret täydentävät lauseita itse ja perustelevat vastauksensa. Korteista löytyy myös tyhjiä pohjia siltä varalta, että ohjaajat tai nuoret keksivät uusia aiheita, joita haluavat lisätä peliin.

A4-monisteista löytyy omat ohjeensa!

6. Grooming

Tarkoitus: Tutustutetaan nuoret groomingiin eli lapsen houkutteluun seksuaaliin tarkoituksiin.

Tarvittavat välineet: Kaksipuoliset grooming–tietokortit.

Ohje: Tiedustellaan nuorilta, tietävätkö he mitä grooming tarkoittaa ja miten se näyttäytyy. Korttien takapuolelta löytää vastaukset määritelmiin.

Lopuksi keskustellaan siitä, kuinka nuori itse toimisi tilanteessa, jossa kokee groomingin uhkaa. Mikäli keskustelussa nousee ilmi aitoja grooming-kokemuksia, puututaan tilanteeseen parhaan mukaan asianmukaisilla toimenpiteillä.

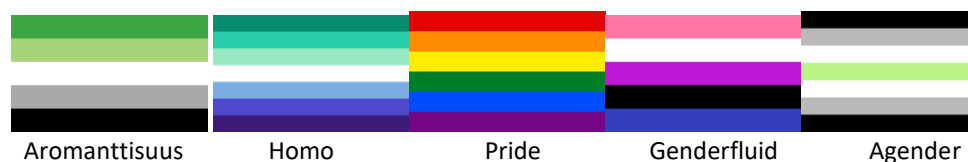
7. LGBTQIA+

Tarkoitus: Tutustutetaan nuoret LGBTQIA+:aan sekä eri sukupuoliä ja seksuaalisuutta kuvaaviin lippuihin.

Tarvittavat välineet: Kahdenlaiset kortit, joissa yksissä komeilee lipun kuva ja toisissa termi (seksuaalinen suuntautuminen tai sukupuoli) ja kääntöpuolella määritelmä.

Ohje: Levitä kaikki kortit pöydälle lippu ja termi ylöspäin. Nuorten on tarkoitus yhdistää oikea lippu oikeaan termiin. Nuoria voidaan myös pyytää määrittelemään termit parhaan kykynsä mukaan. Voi suorittaa osallistujien määrästä riipuen yksin tai pienryhmissä.

Tässä vielä oikeat vastaukset:

8. Sananvapaus vs. vihapuhe

Tarkoitus: Tutustutaan sananvapauteen ja vihapuheeseen sekä niiden välisiin eroihin. Harjoitellaan myös mielipide-erojen ilmaisua kunnioittavalla tavalla.

Tarvittavat välineet: Sananvapaus ja vihapuhe infokortit ja vastakkainasettelukortit. Paketista löytyy myös tyhjiä korttipohjia, joihin ohjaajat voivat lisätä uusia väittelyaiheita.

Ohje: Käydään ensin nuorten kanssa läpi sananvapaus ja vihapuhe –kortit. Pyydetään nuoria määrittelemään nämä termit, takapuolelta löytää oikeat vastaukset.

Vastakkainasettelu –kortteihin on kirjattu kaksi mielipidettä jakavaa asiaa; laite- taan nuoret keskustelemaan niistä asiallisesti, **ei haukuta ketään!** Ohjaaja varmistaa, että keskustelu pysyy asiallisena ja kohteliaana.

Harjoitus helpottuu, jos osallistujien mielipiteet aidosti jakautuvat esimerkkien mukaisesti.

9. Turvallinen käyttäytyminen

Tarkoitus: Käydään sarjakuvien avulla keskustelua nuorten kanssa siitä, kuinka he toimisivat erilaisissa, turvattomuutta aiheuttavissa tilanteissa.

Tarvittavat välineet: Turvallinen käyttäytyminen –sarjakuvakortit.

Ohje: Käydään kortit ja tilanteet nuorten kanssa yksitellen läpi. Annetaan tilaa kertoa omista vastaavanlaisista kokemuksista, ei kuitenkaan painosteta ketään avautumaan.

Jos nuori on kohdannut vastaavanlaisen tilanteen: Kuinka tilanne ratkesi? Kuinka he toivovat, että tilanne olisi ratkennut? Jäikö jokin vaivaamaan? Kerrottiinko kavereille tai aikuisille tapahtuneesta?

Mikäli tilanne on uusi ja tuntematon, voidaan keskustella yleisesti siitä, kuinka nuoret ajattelisivat toimivan näissä erilaisissa tilanteissa. Ohjaajan on hyvä myös kertoa vaihtoehtoisista toimintatavoista.

Liite 3: Seksuaalikasvatuspaketin lähteet

LÄHTEET

1. Seksuaalioikeudet

Väestöliitto 2019. Seksuaalioikeudet. Väestötietosarja 29.

https://www.hyvakysymys.fi/uploads/2019/12/12839351-valmiswebseksuaalisuusosoikeus_julkaisu_2019_sisus_web.pdf

2. Rajat ihmissuhteissa

Ei lähteitä.

3. Henkilökohtainen tila

Ei lähteitä.

4. Suojaikärajat

Rikoslaki 39/1889. Viitattu 7.2.2023.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>

^ Seksuaalirikoslaki on luku 20. Yksinomaan lapsia koskevat pykälät: 9 §, 12 §- 22 §. Suojaikärajaa koskeva pykälä 14 §.

Väestöliitto 2023. Mitä suojaikäraja tarkoittaa? Viitattu 7.2.2023.

<https://www.hyvakysymys.fi/artikkeli/mita-suojaikaraja-tarhoittaa/>

5. Itsetunto

<https://www.hyvakysymys.fi/uploads/2019/05/ced41f50-tehtava-1.-millainen-olen-parhaimmillani.pdf>

<https://www.hyvakysymys.fi/uploads/2019/05/c8b04611-tehtava-3.-ominaisuuksien-uudelleen-maarittely.pdf>

<https://www.mll.fi/tehtavat/mielikuvia-minusta-minakasitys-ja-itsetunto/>

6. Grooming

Juusola, A., Simola, T., Tasa, J., Karhu, E. & Sillfors, P. 2021. Grooming lasten silmin -selvitys 11-17-vuotiaiden lasten ja nuorten kokemasta groomingista netissä.

https://pelastakaalapset.s3.eu-west-1.amazonaws.com/main/2021/04/23144001/grooming_lasten_silmin_2021-2.pdf

7. LGBTQIA+

University of Northern Colorado 2021. The Gender and Sexuality Resource Center - Pride Flags. Viitattu 2.2.2023.

<https://www.unco.edu/gender-sexuality-resource-center/resources/pride-flags.aspx>

8. Sananvapaus VS vihapuhe

Ei lähteitä.

9. Turvallinen käyttäytyminen

Ei lähteitä.

Lautapelin kuvat:

<https://unsplash.com/photos/dLFmwIOGNYo>

https://favpng.com/png_view/cloud-cloud-download-clip-art-png/jYqq4MFm

https://pngtree.com/freepng/aesthetic-memo-sticky-paper_6870517.html

https://pngtree.com/freepng/aesthetic-memo-sticky-paper_6870517.html

Kaikki muut menetelmäkorteissa käytetyt kuvat:

<https://www.canva.com/>

Liite 4: Seksuaalikasvatuspaketin PDF-versio

SEKSUAALIKASVATUSPAKETIN SISÄLTÖ

(Kuvat tulostettava ja laminoitava. Kaikki kuvat alla olevaa pelipohjaa lukuun ottamatta ovat ns. ”oikean” kokoisia! Kokoja kuitenkin saa halutessa muuttaa.)

1. Seksuaalioikeudet

Alla oleva kuva on tarkoitus leikata peliä varten. Voidaan vaihtoehtoisesti aina tuostaa uusi paperi leikattavaksi tai laminoida leikatut paperisuikaleet erikseen.

Oikeus omaan seksuaalisuuteen

Oikeus tietoon seksuaalisuudesta

**Oikeus suojella itseään ja tulla
suojelluksi**

Oikeus seksuaaliterveyspalveluihin

**Oikeus tasa-arvoon ja
syrjimättömyyteen**

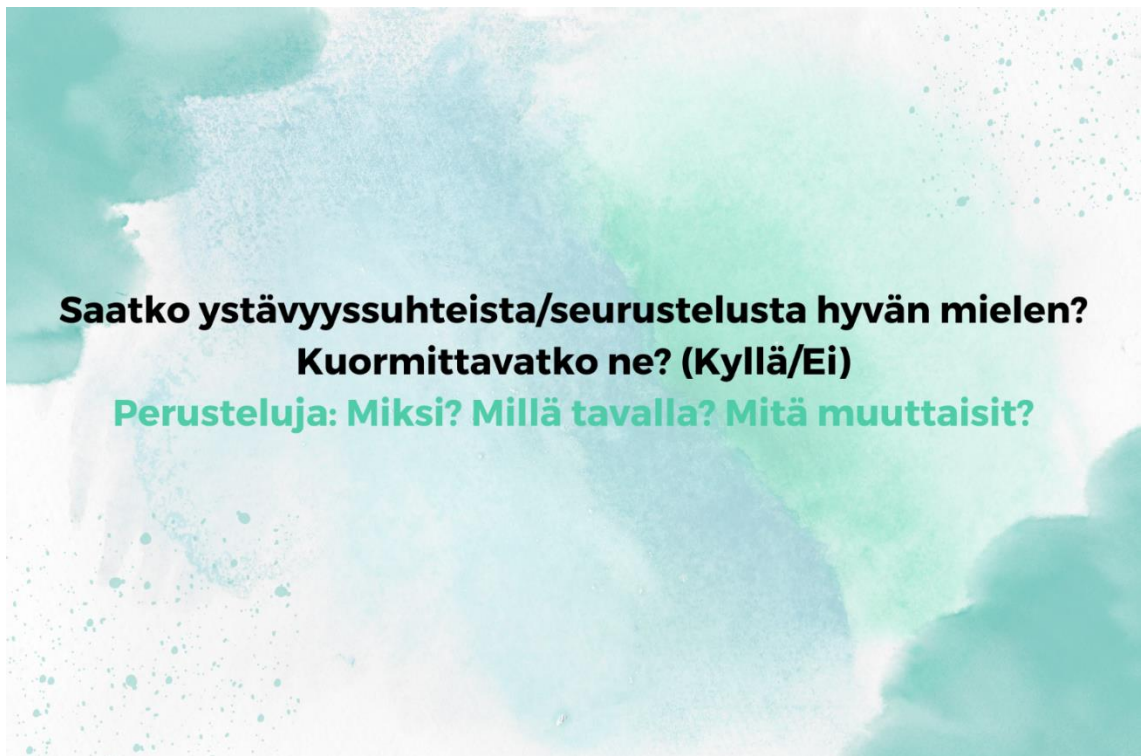
Oikeus yksityisyyteen

Oikeus vaikuttaa

2. Omien ja muiden rajojen kunnioittaminen ihmissuhteissa

Kuusi yksipuolista korttia. Sovellettavissa sekä ystävyysuhteisiin että parisuhteisiin.

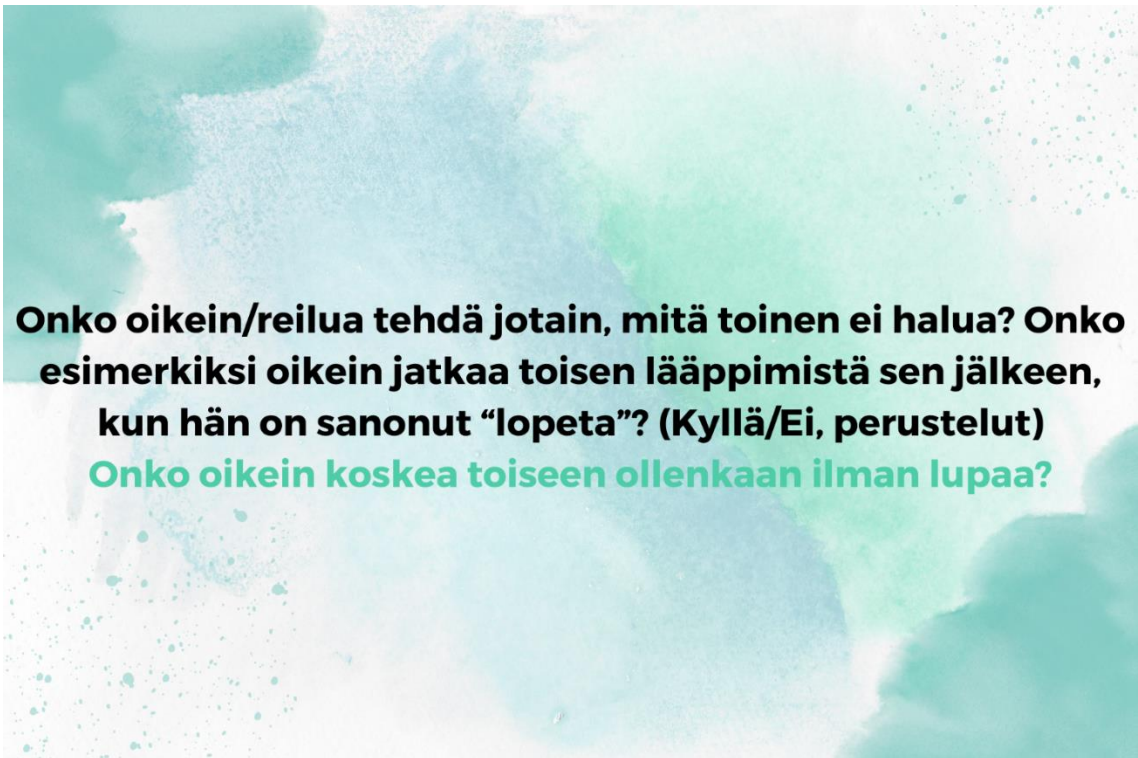

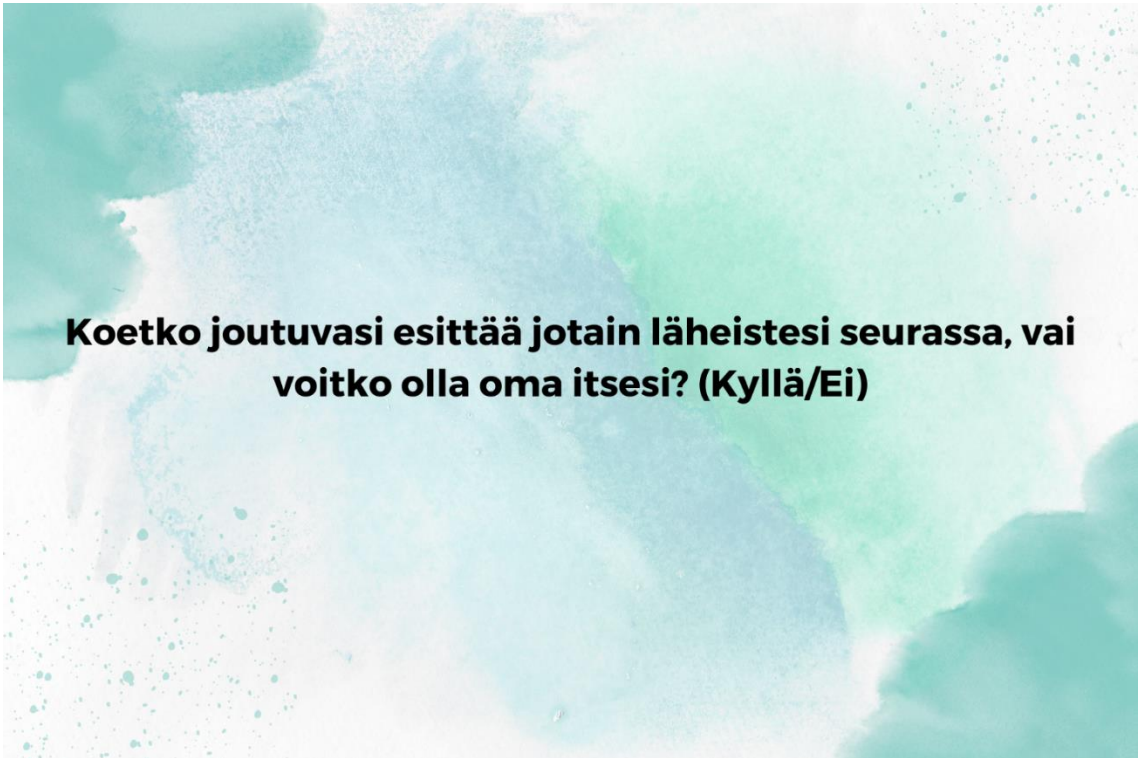
**Osaatko ja voitko sanoa ei
ystävillesi/seurustelukumppanillesi? (Kyllä/Ei)**

**Kuinka toinen osapuoli reagoi, kun kieltäydyt? Otetaanko
kieltäytyminen tosissaan? Kuinka tilanne on ratkennut?**

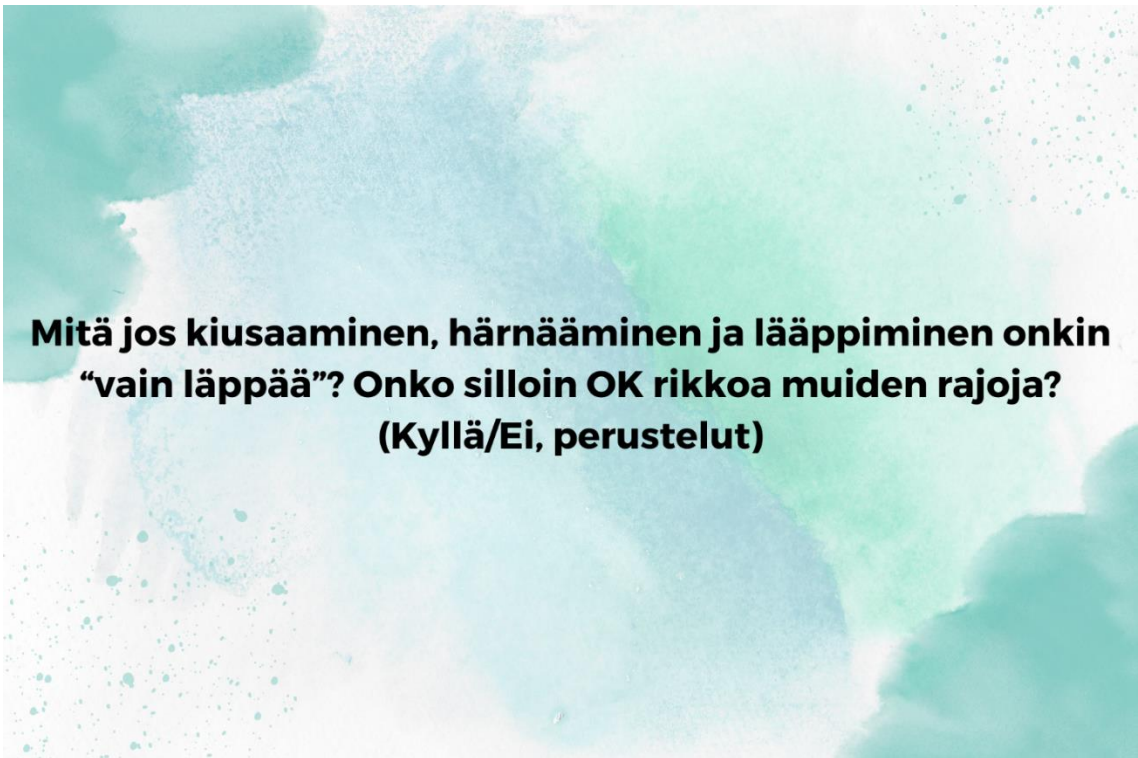

**Onko oikein/reilua tehdä jotain, mitä toinen ei halua? Onko
esimerkiksi oikein jatkaa toisen lääppimistä sen jälkeen,
kun hän on sanonut "lopeta"? (Kyllä/Ei, perustelut)**

Onko oikein koskea toiseen ollenkaan ilman lupaa?

Koetko joutuvasi esittää jotain läheistesesi seurassa, vai voitko olla oma itsesi? (Kyllä/Ei)

Mitä jos kiusaaminen, hännääminen ja läppäminen onkin “vain läppää”? Onko silloin OK rikkoa muiden rajoja? (Kyllä/Ei, perustelut)

3. Henkilökohtainen tila

Seitsemän yksipuolista korttia.

Äiti

Isä

Isovanhempi

Kaverit

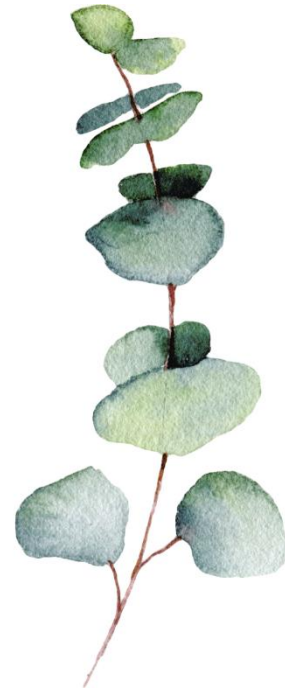
Tuntematon

4. Suojaikärajat

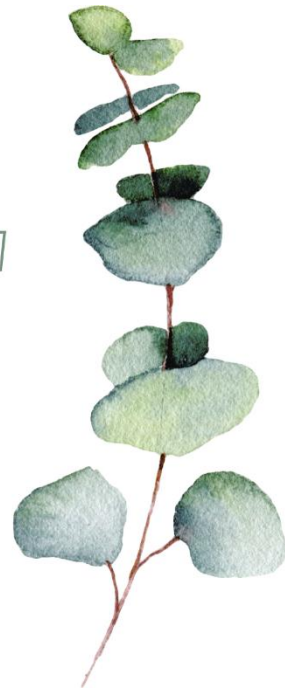
Neljä kaksipuolista korttia. Kortit ovat järjestyksessä: ylempi kuva (kysymys) on kortin yksi puoli, alempi (määritelmä) kortin toinen puoli.

*Mikä ihmeen
suojaikärajaja?*

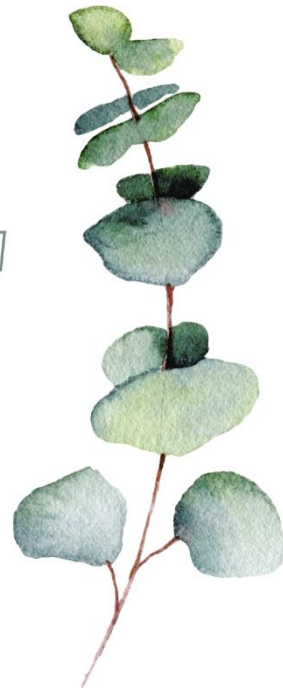
**Suojaikärajalla pyritään
suojelemaan lasta seksuaaliselta
hyväksikäytöltä sekä haitallisilta
suhteilta**

Mitä tarkoittaa
16 vuoden
suojaikäraja?

**Täysi-ikäinen ei saa tehdä alle
16-vuotiaalle seksuaalisia
tekoja**

Mitä tarkoittaa
18 vuoden
suojaikäraja?

**Täysi-ikäinen perheenjäsen,
luottamussuhteessa tai
auktoriteettiasemassa oleva ei
saa tehdä alle 18-vuotiaalle
seksuaalisia tekoja**

*Bonus: ketkä ovat
nuoriin nähden
auktoriteettiasemassa?
Mainitse vähintään
kolme ammattia*

**Kaikki nuoren kanssa
työskentelevät tahot; opettajat,
nuoren oma sosiaali- tai
terveydenhuollosta vastaava
henkilö, poliisi,
nuorisotyöntekijät, nuorten
harrastusten valmentajat,
leiriohjaajat, nuorisokodin
työntekijät...**

5. Itsetunto

Kaksi valmista pohjaa linkkien takana, alemmat kortit yksittäisiä ja yksipuolisia kortteja.

- a. <https://www.hyvakysymys.fi/uploads/2019/05/ced41f50-tehtava-1.-millainen-olen-parhaimmillani.pdf>

Tulostettavissa ja käytettävissä sellaisenaan!

- b. <https://www.hyvakysymys.fi/uploads/2019/05/c8b04611-tehtava-3.-ominaisuuksien-uudelleen-maarittely.pdf>

Tulostettavissa ja käytettävissä sellaisenaan!

Jos olisin kouluaine, olisin...

Jos olisin ruoka, olisin....

Jos olisin elokuvahahmo, olisin...

Jos olisin huonekalu, olisin...

Jos olisin biisi, olisin...

Jos olisin vaate, olisin...

Jos olisin karkki, olisin...

Jos olisin urheilulaji, olisin...

Jos olisin PC tai PS peli, olisin...

Jos olisin _____, olisin...

6. Grooming

Neljä kaksipuoleista korttia. Ylempi kuva (kysymys) on kortin yksi puoli, alempi (määritelmä) kortin toinen puoli.

Mitä tarkoittaa Grooming?

" Grooming tarkoittaa lapsen houkuttelua seksuaalisiin tarkoituksiin.

Grooming on aina aikuisen toimintaa, jonka tavoitteena on mahdollistaa lapseen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa netissä, sen ulkopuolella tai molemmissa ympäristöissä "

Mitä on psyykkinen grooming?

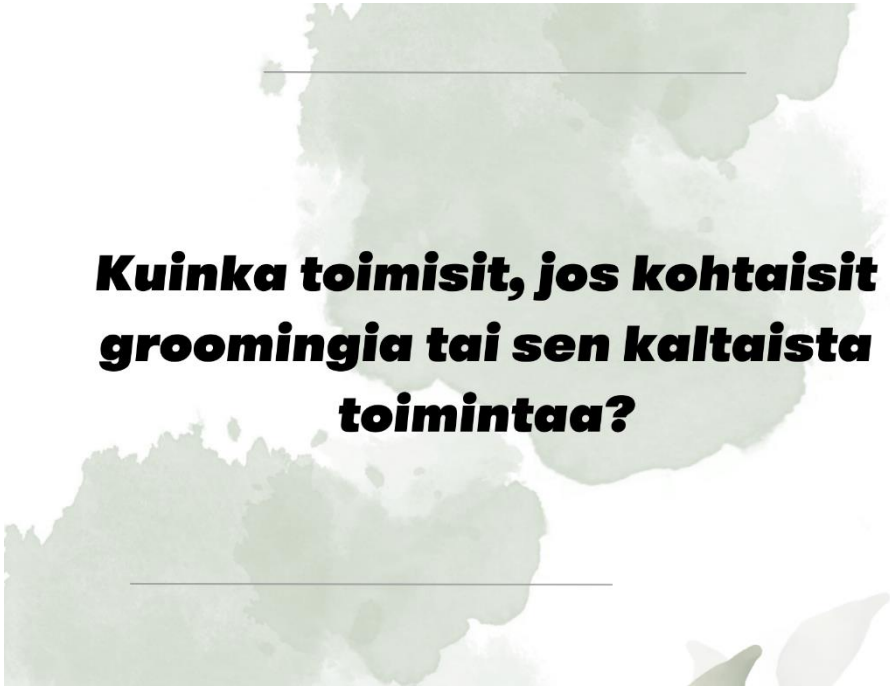
**Tunnesiteen rakentamista
lapseen: lapsen kehumista ja
ystävyyss- sekä
luottamussuhteen rakentamista.**

Mitä on fyysinen grooming?

Vähitellen tapahtuvaa lapsen fyysisten rajojen rikkomista, esimerkiksi lapsen opettamista webkameran käyttöön ilman suoranaista seksuaalista häirintää.

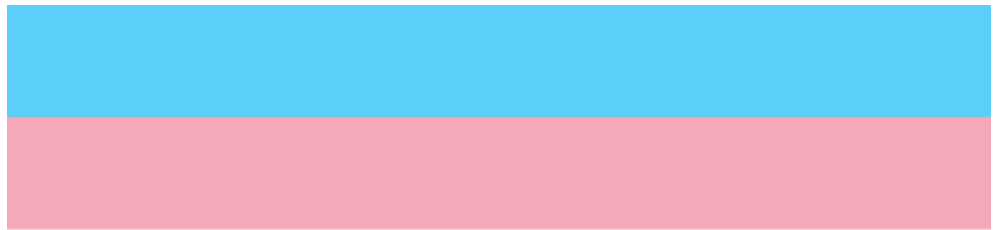
Kuinka toimisit, jos kohtaisit groomingia tai sen kaltaista toimintaa?

Ei oikeita tai väärää vastauksia!

Aina kannattaa kertoa turvalliselle aikuiselle.

7. Yhdistä LGBTQIA+ lippu ja määritelmä

Kahdenlaisia kortteja: yhdessä lipun kuva, toisessa termi ja takapuolella määritelmä. Lippukuvien alapuolella lukee myös määritelmä, mutta tekstien ei ole tarkoitus päätyä tulostettuihin versioihin. Liput **eivät myöskään ole** samassa järjestyksessä verrattuna toisiin kortteihin, tarkkuutta ettei mene väärin!

Transsukupuolisuus - Sukupuoli-identiteetti ei vastaa syntymässä määritettyä sukupuolta. Esimerkiksi biologisesti naisena syntynyt henkilö kokee olevansa mies.

Biseksuaalisuus - Henkilö tuntee vetovoimaa sekä miehiin että naisiin.

Muunsukupuolisuus - Sukupuoli-identiteetti putoaa miehen ja naisen väli-
maastoon; henkilö voi samanaikaisesti kokea olevansa sekä mies että nai-
nen tai ei kumpaakaan (sukupuoleton).

Lesbo - Naishenkilö tuntee vetovoimaa muihin naisiin.

Aseksuaalisuus - Henkilö tuntee hyvin vähän jos lainkaan seksuaalista vetovoimaa muita kohtaan.

Panseksuaalisuus - Henkilö tuntee vetovoimaa kaikkia sukupuolia kohtaan; ei rajoitu mies- tai naissukupuoleen vaan sisältää myös muunsukupuoliset.

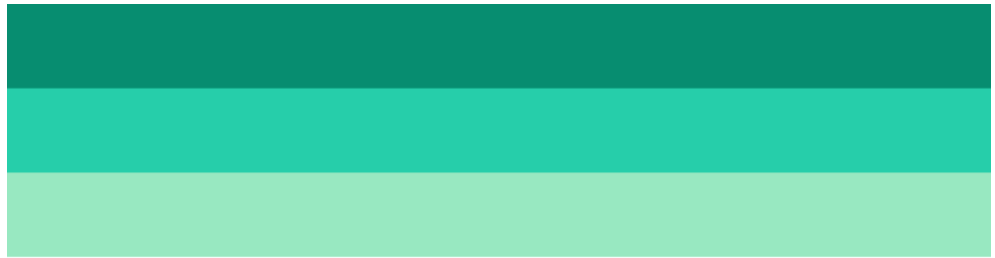
Agender - Sukupuoleton henkilö.

Genderfluid - Nk. "joustava sukupuoli": henkilön sukupuoli-identiteetti vaihtelee.

Aromanttisuus - Henkilö tuntee hyvin vähän jos lainkaan romanttista vetovoimaa muita kohtaan.

Homoseksuaalisuus - Mieshenkilö tuntee vetovoimaa muihin miehiin.

Pride Sateenkaarilippu - Pride-liikkeen yleisin symboli/lippu. Kuvastaa moniarvoisuutta ja samanarvoisuutta.

**BI-
SEKSUAALISUUS**

**MUUN-
SUKUPUOLISUUS**

LESBO

ASEKSUAALISUUS

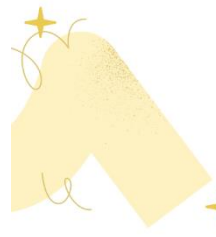

**PAN-
SEKSUAALISUUS**

GENDERFLUID

AROMANTTISUUS

HOMO

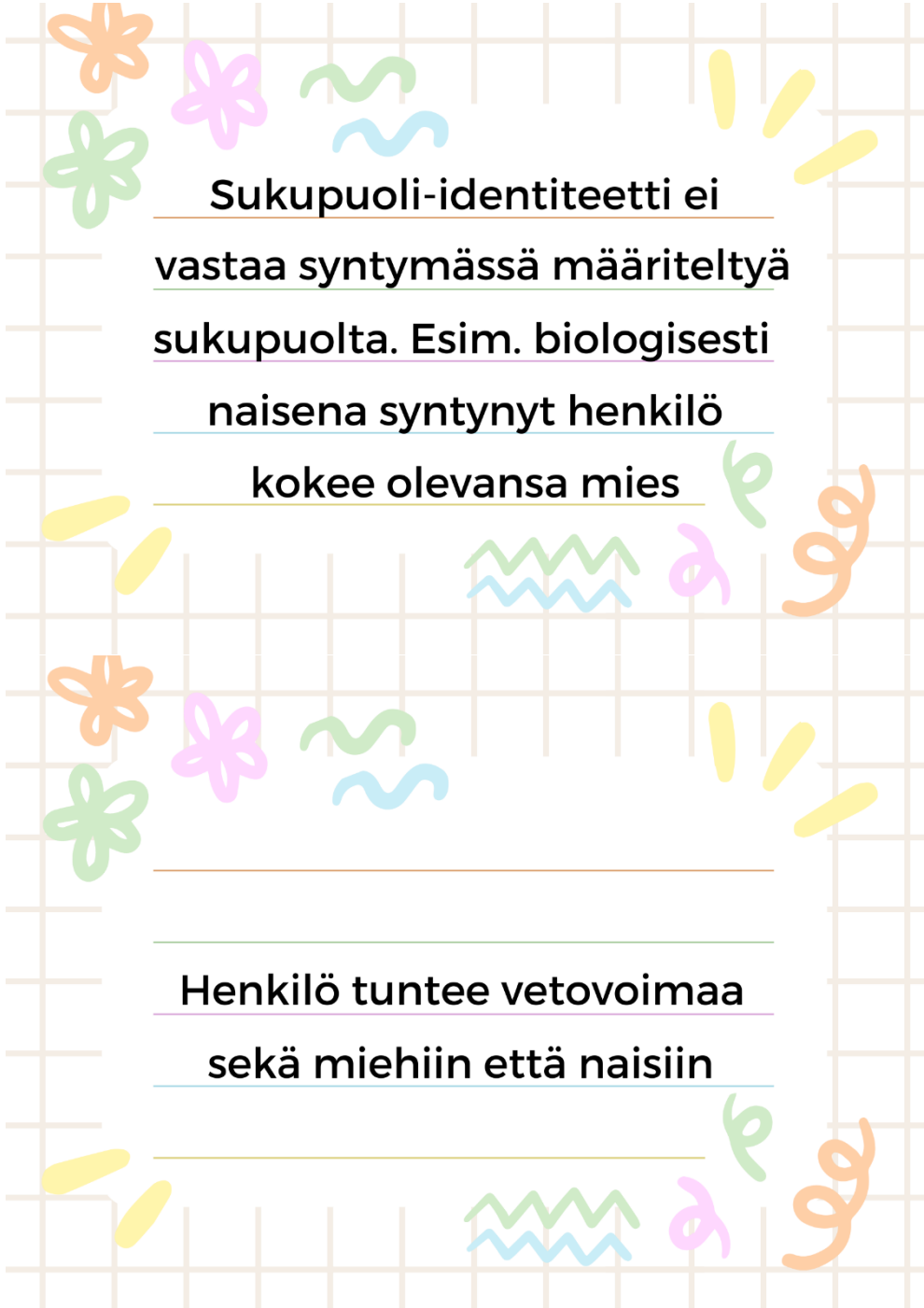

PRIDE

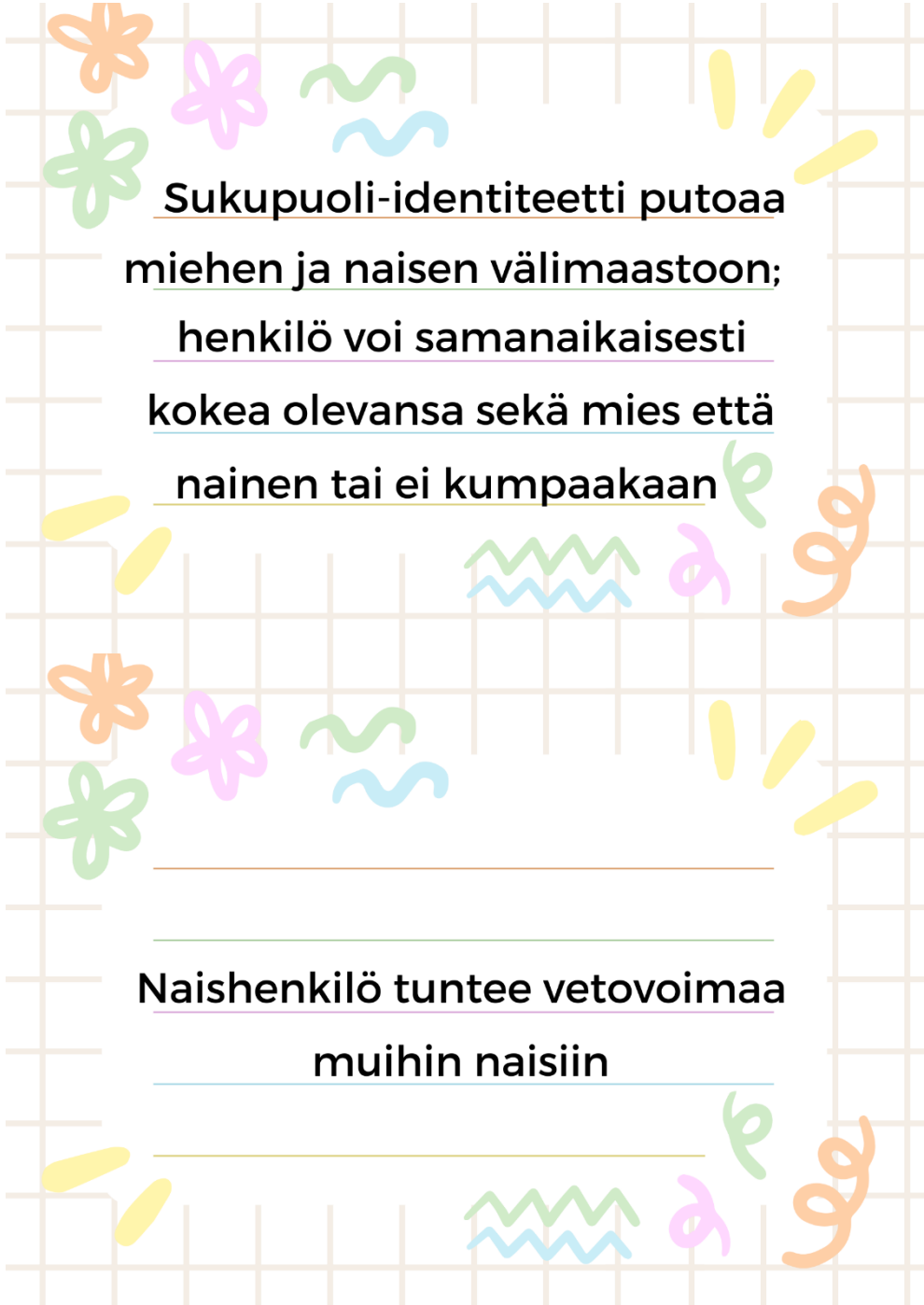
AGENDER

Sukupuoli-identiteetti ei
vastaa syntymässä määriteltyä
sukupuolta. Esim. biologisesti
naisena syntynyt henkilö
kokee olevansa mies

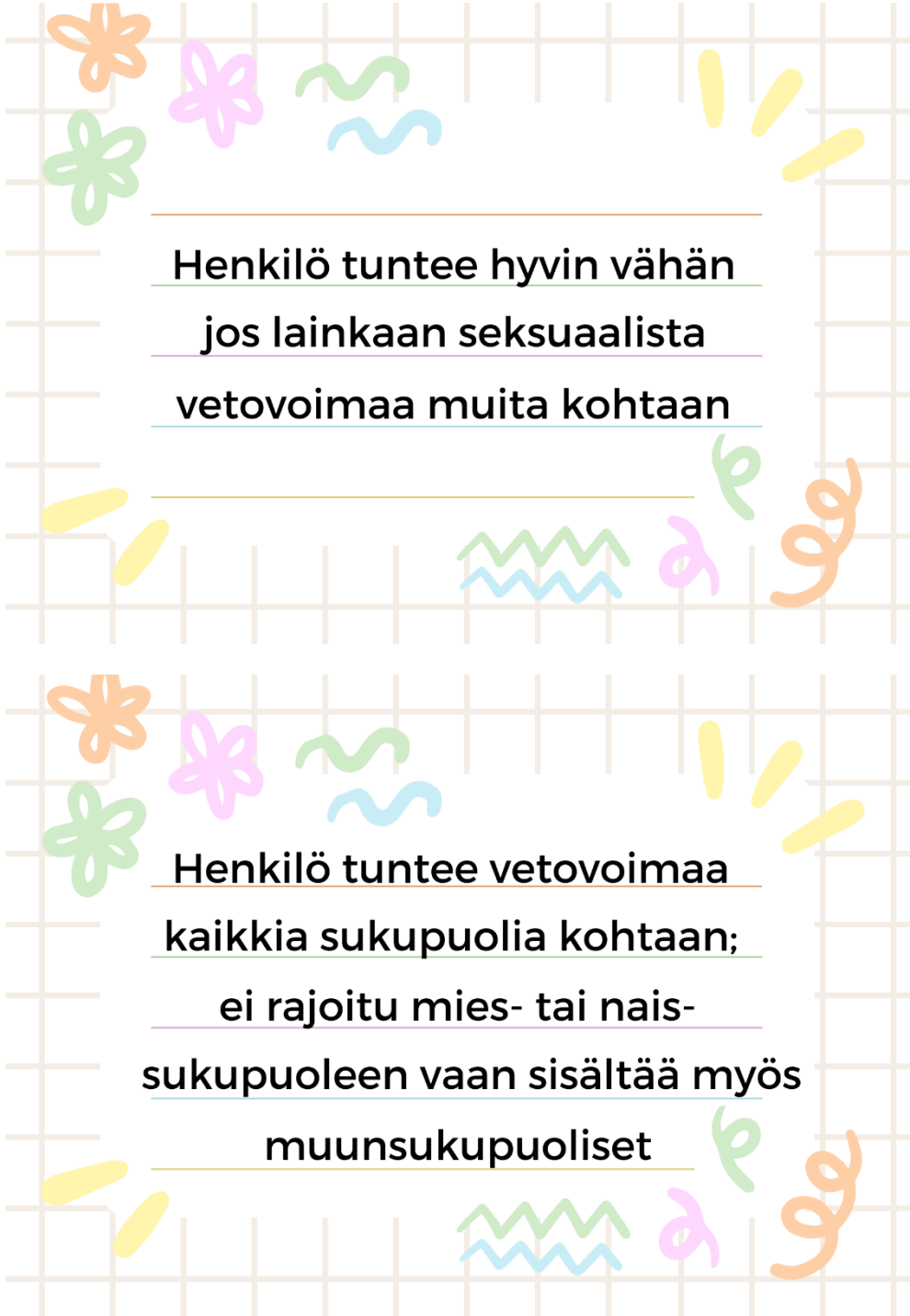
Henkilö tuntee vetovoimaa
sekä miehiin että naisiin

Sukupuoli-identiteetti putoaa
miehen ja naisen välimaastoon;
henkilö voi samanaikaisesti
kokea olevansa sekä mies että
nainen tai ei kumpaakaan

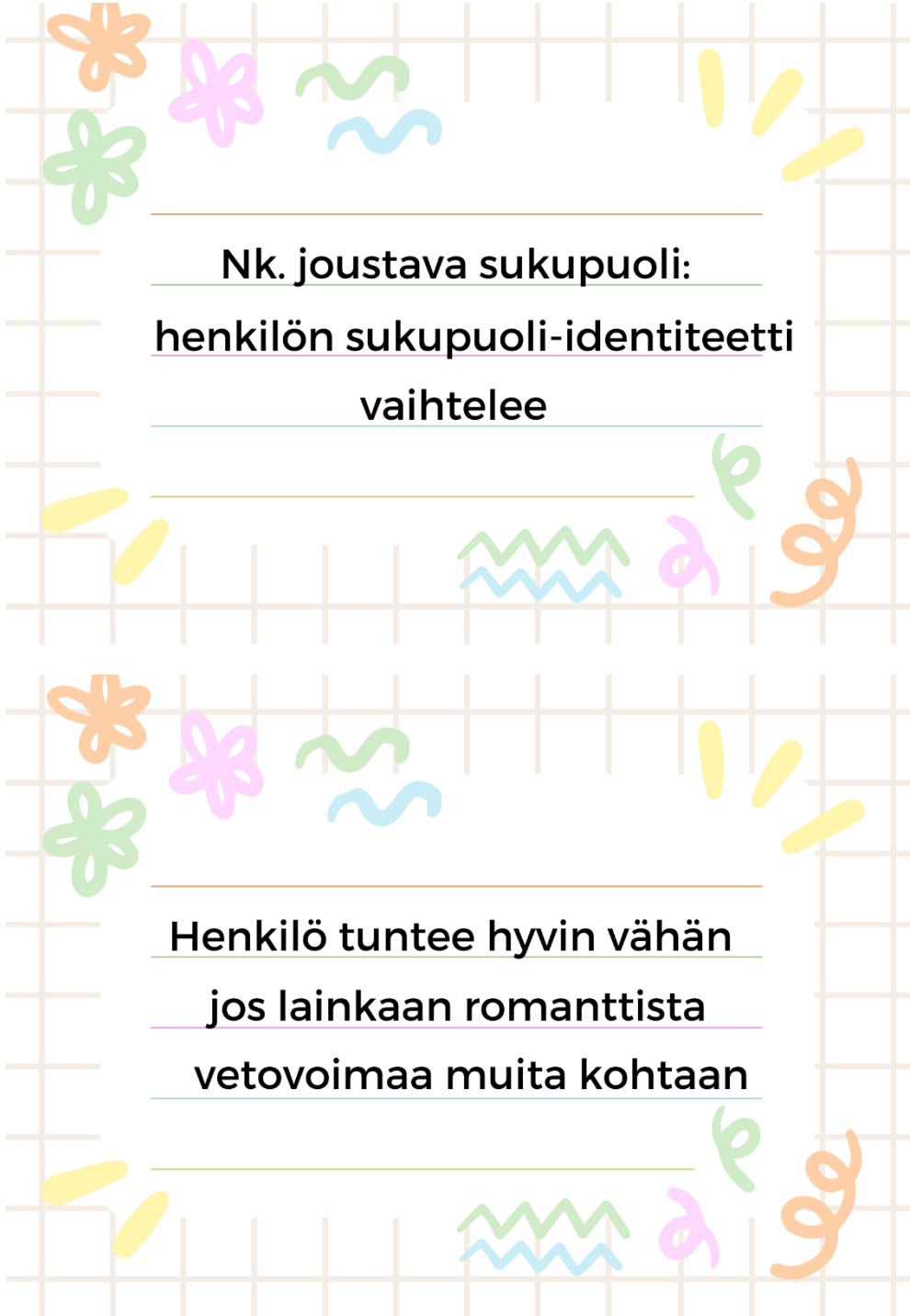
Naishenkilö tuntee vetovoimaa
muihin naisiin

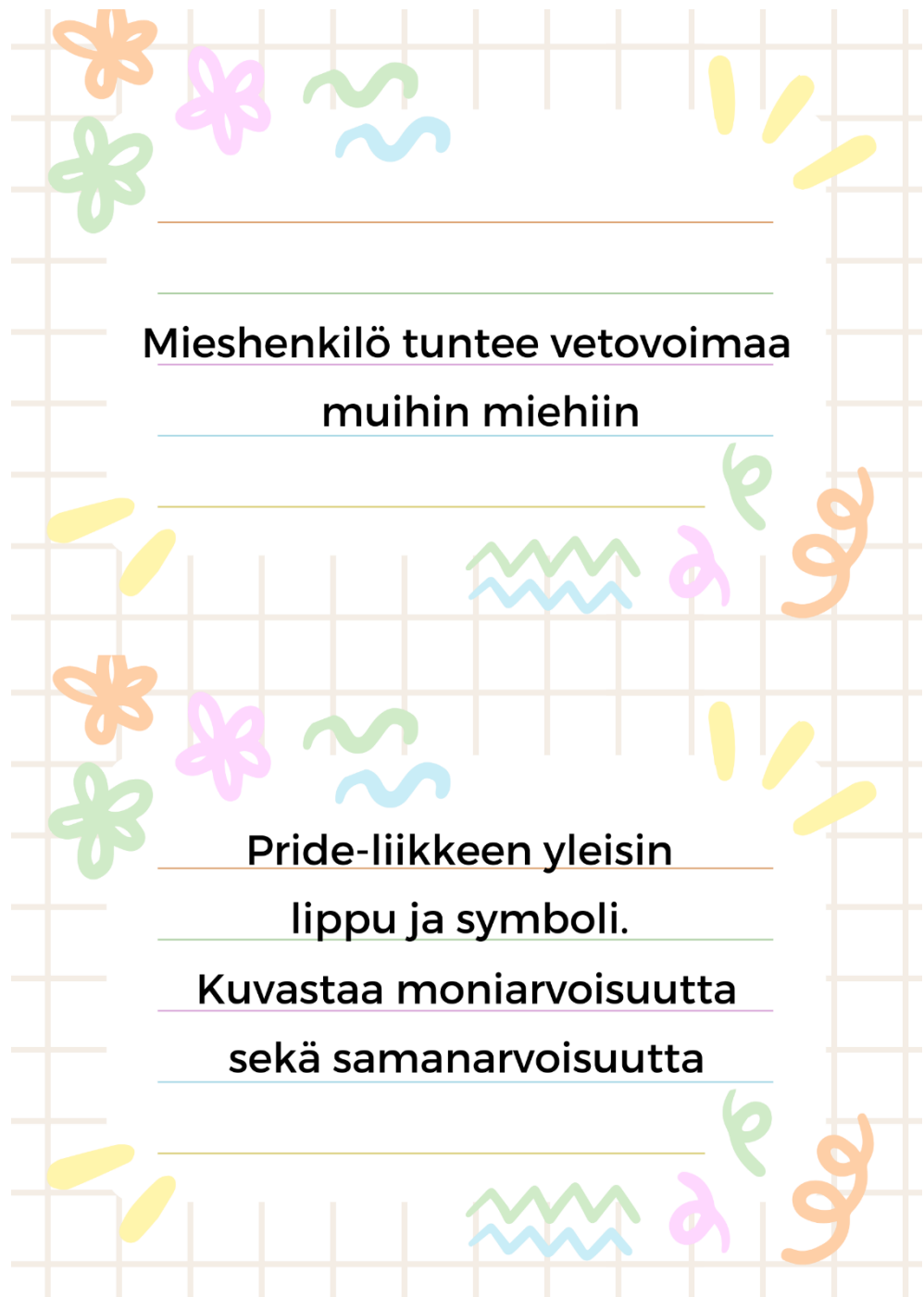
Henkilö tuntee hyvin vähän
jos lainkaan seksuaalista
vetovoimaa muita kohtaan

Henkilö tuntee vetovoimaa
kaikkia sukupuoliä kohtaan;
ei rajoitu mies- tai nais-
sukupuoleen vaan sisältää myös
muunsukupuoliset

Nk. joustava sukupuoli:
henkilön sukupuoli-identiteetti
vaihtelee

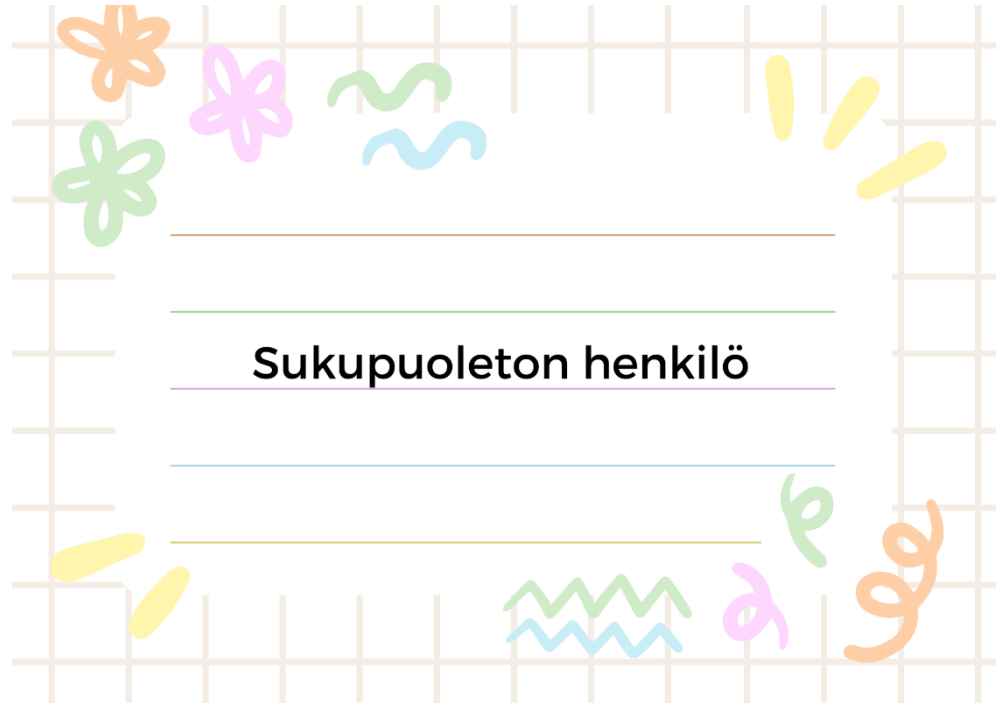
Henkilö tuntee hyvin vähän
jos lainkaan romanttista
vetovoimaa muita kohtaan

**Mieshenkilö tuntee vetovoimaa
muihin miehiin**

**Pride-liikkeen yleisin
lippu ja symboli.**

**Kuvastaa moniarvoisuutta
sekä samanarvoisuutta**

8. Sananvapaus VS vihapuhe

Kahdenlaisia kortteja: ensimmäiset kaksi ovat kaksipuoleisia, jälkimmäiset yksittäisiä.

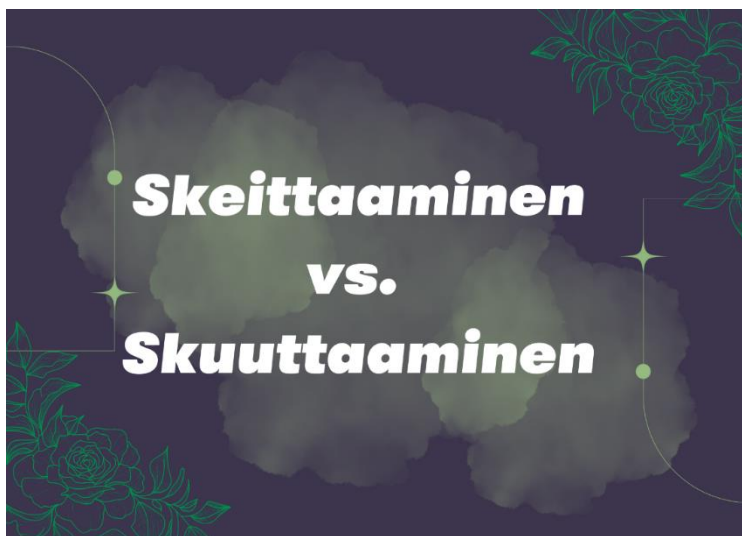

Sananvapaus kuuluu kaikille. Siihen sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa mielipiteitä ynnä muita viestejä ilman ennakoestelyjä. Sananvapaudellakin on kuitenkin rajoitteensa, mm. kunnianloukkaus & toisen yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen. Jotkut kokevat, että sananvapaus ja ihmisoikeudet ovat toisinaan ristiriidassa.

Mitä on vihapuhe?

Vihapuhe lietsoo vihaa jotain yksittäistä henkilöä tai ihmisryhmää vastaan. Se on häirinnänomaista, syrjivää ja loukkaa vastaanottajan ihmisarvoa.

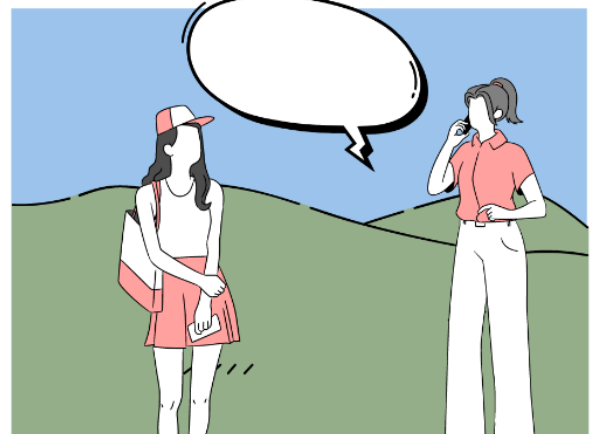

9. Turvallinen käyttäytyminen

Yksipuoleiset sarjakuvakortit.

TURVALLINEN KÄYTTÄYTYMINEN

TURVALLINEN KÄYTTÄYTYMINEN

TURVALLINEN KÄYTTÄYTYMINEN

Onks kaikki hyvin?

?

*Miks ton käsi on
mun reidellä???'*

TURVALLINEN KÄYTTÄYTYMINEN

